

Lángi Péter

Egy régi háborúról

Éledt már a falunk, front letaposta föld.
Holtak sírba kerültek, nyugalomba mind.
Tanktól, fegyverözöntől szabadult a táj.
Békés létre kinyílt az út.

Ám várnak haza még drága apát, fiút:
erről hír se beszél, írja amaz, hogy él.
Három gondteli év, s jön, ki szerencsefi.
Sajnos több, aki már sosem.

Nagybátyám, az anyám öccse is ekkor ért
--- épp búcsút követő nap --- haza meggyötört
testtel s éhesen. És összefutott a család,
szomszédok s a barátok is.

Nagy tál rétes az asztal közepén, hiszen
várt rá már nagyanyám. Ő csak evett, s mesélt,
így éltük vele át durva kalandjait.
Most ért véget a háborúnk.

Szorgos volt, ügyes is, s munka akadt elég.
Új életre talált módot elég hamar.
Megnősült, kicsi lánykája erőt adott,
és szép célt helyezett elé.

Kedvelt volt a családban, de falunkban is.
Jó kedély, lelemény, szorgalom és erő,
emberség, szeretet mások iránt – ez ő.
Engem sakkra okítgatott.

Már a bányá nyomorgatta szegényt, de még
bérelt földet is. Ott fáradozott, mikor
alvó, orv lövedék vitte halálba őt!
Érhet véget a háború?

Könyvjelzők

Nem tud az ember szörnyű bűnétől szabadulni:

Létünk mérgezi a másság gyűlölete.

(Franz Werfel: A Musza Dagh negyven napja)

Önző, durva világban győztes mindig az álszent.

Krisztusi jóság csak bárány, áldozati.

(Nikosz Kazanthakis: A kinek meg kell halnia)

Borzalom embert ölni, akármilyen elvetemültet.

Nem múló sebeket kap, kinek ölni muszáj.

(Ernest Hemingway: Akiért a harang szól)

Jó, hogy az emberségnek az útjai százfele válnak.

Sajnos a gázságé éppoly változatos.

(Ljudmila Ulickaja: Daniel Stein, tolmács)

Már 35 éve

Már harmincöt éve nem él apám;
tompá fájdalom ez, s halálomig hiány.

Egy falunak volt férfisزابója,
sokaknak Jani bácsi vagy Janikám.
Vajon hányan emlékeznek rá ma?
Pontosan mérő centijére,
a megvarrt öltönyök minőségére,
kopottból újjá varázsolt kabátra,
jó szóra, emberi, szabad társalgásra?

Hányszor altatott el gépe berregése,
(reggelre kész legyen, amint megígérte!)
s hallgattam szabáskor derűs dalolását,
s figyeltem – kisgyerek – ollócsattogását!

Él-e, ki azt is tudja még,
hogyan az ifjú segéd
munkába menet a pedált taposta,
30 kilométeren naponta.
Így épülhetett fel nagyapám présháza.
(Pár év, s a háború romokká gyalázta.)

Kis, sovány ember volt, s ha kellett, aratott,
kapált, kalapált, barkácsolni tudott.
Barbár idők után kertet, saját házat
álmodott makacsul, s bővült a családnak.
Egy szobában kezdtük, s minden évben bővült,

ahogyan a kassza engedte, úgy épült.
(Iskolába léptem, hogy a romot láttam,
s készen az otthont, hogy éretté váltam.)

A konfekció hogy szakmáját nullázta,
segédmunkásnak állt, busszal járt a gyárba.
Villanyszerelőknél más szakmába lesett,
az új feladattól soha meg nem ijedt.
Befogadta gyorsan a munkásközösség,
jól érezte magát, s őt is megszerették.
Sok szép emberi szót, megbecsülést kapott,
s egy rosszat: gyógyszernek hitte az alkoholt.
Ezért, sajnós, korán a semmibe futott.

Már harmincöt éve nem él az apám;
tompá fájdalom ez, s halálomig hiány.

Mint Petőfi

Mihail Lermontov emlékére

Muzsikdalok, -mesék nevelték
az úrfit, Pugacsov, Borogyinó.
Hegyek ébresztgették a lelkét,
határtalan sztyep s a Tyerek folyó.

Nyelvet tanult, zenélt, írt, rajzolt,
Goethét, Voltaire-t és Byront olvasott.
Az iskolában nem kívánt volt,
az oktatóknál mert többet tudott.

Felért a vád a cári trónig,
Puskint hogy szép verssel siratta el,
az udvarnál gyűlölték holtig,
de durvaságra versekkel felelt..

Nevét a hír szárnyára vette,
s párbajba úzték cselszövő gazok.
Bár ölni kezét nem emelte,
szívébe végzetes golyót kapott.

Oly ifjan halt meg, mint Petőfi.
Mert zsarnokságot gyűlölt, büszke, nyílt,
s merész volt, így meg kellett ölni.
Kivégezte egy gyáva cári tiszt.

Nagy Antal Róbert

Körforgás

az élet egyetlen tánclépések sora
egy gyermekkorban
bemagolt mondóka ütemére
párás ablaküvegre rajzolt
emlék - sörszagú hajnali köd
elfelejtett lábnyom
fákba vésett generációk
megismételt sorsa
beton falakról lecsorgó húgyfolt
lakatra zárt szerelmek
megfakult fotók
amik eltűnnek a porladó szülőföld
repedéseiben -
szemünk előtt marad a vakfolt!

Belső harc

csepeg belém tavaszom mérge
túl sok a káros mellékhatás
körülottem nyaraim fénye
testem még mindig tűz-lobogás

ezt a tüzet gyűjtsd nekem össze
Isten ki vagy ma légy az enyém
hiszen esőd a halál könnye
szívárvány leszek égi remény

ha nem fénylek az ég közepén
borítson sarad szennyed vagy víz
fiatalon is lehetek vén
tizedelj meg de nem mondd hogy tíz

hiszem ha szeretsz úgy sem akarsz
támadhatnék mint sebzett vadak
benned vagyok és le se vakarsz
nyomaim rejtik erdők tavak

Circus Maximus

nem számított ha szúrtam
vágásaim száma
számolatlan és felejthető volt
csókjaid után
nem kellett a fakard
érted maradtam kardforgató
a szabadság helyett te voltál a cél
én pedig eszköz voltam:
használati és megunható
nézed ahogy magammal harcolok
az általad berendezett porondon
fentről kényedre-kedvedre ítélnél
de kezeid láthatatlanságán
megbotránkoznak a halhatatlanok

HERMANN ZSÓFIA: Anubis/szív részlet 1. 2021 (fotodokumentáció)

Rajnai Rotter Csaba

Új élet

Elég volt! – kiáltott fel Elemér, és földhöz vágta a kapát. Éppen az újkrumpli szedésével volt elfoglalva, mert megígérte a piacos Marinak, hogy másnapra kiszed neki úgy ötven kilót, de most úgy döntött, hogy elég volt a robotból.

Elég volt, elég! – ismételte el újra és elhatározta, hogy megmondja Marinak, keressen magának más rabszolgát, mert neki elege van az ilyen életből, az egész napi robotból. Addig, amíg az anyja élt még csak beletörődött valahogyan, hogy neki kötelessége beteg édesanyjáról gondoskodni, de már három éve, hogy a kikísérték a cserszegi temetőbe szegényt, így nem köti ide más, mint, a napi ismétlődő munka, és a szűkös, de mégis megszokott élet.

Én csak robotolok, de ők élnek jól, akik megveszik bagóért a terményemet, és ők drágán adják tovább. A Mari is, 100 forintot ad a krumpli kilójáért, de a piacon már 300 forint az ára. Gondolt rá ő is, hogy maga értékesít, de nem ment, mert a napi munka, meg a piacozás nem fért össze. Vagy ez ment, vagy a másik. Így aztán minden maradt a régiben. A zöldséget Mari vitte el, a gyümölcsöt Józsi a kertész, és a kukoricán meg a baromfikat és a két disznót tartotta. Hiába volt szabad ember, - már ahogyan a szabadságot azok értelmezik, akik még sohasem kóstolták meg - nem ment ötről a hatra.

Az anyja után rámaradt a háromszobás családi ház, amolyan Kádár-kocka, meg a gazdaság, már amit meghagytak nekik a Tsz szervezések után. Az apja még a privatizáció idején szerzett hozzá húsz hektár valódi cserszegi földet, ami csak olyan soványka föld volt, de azon már tudtak termelni valamit. Vett egy rozszant traktort is, meg néhány eszközt, de igazándiból kézzel művelték meg a nagy részét. A kukoricát kapálták, mert a következő évben már más került a helyére, így nem lehetett gyomírtózni. Látástól vakulásig dolgoztak, és sohasem mentek szabadságra, mert télen, meg ott voltak az állatok, amiket el kellett látni. Akkoriban volt két tehenük is, és a tejet az apja vitte a városba minden nap házhoz, mert így többet lehetett kapni, mintha leadta volna a tejüzemnek. Szegény ember ennek is köszönhette a halálát, mert egy fagyos decemberi napon is a tejet szállította motoron, amikor úgy elesett, hogy a helyszínen meghalt. Eladták anyjával a teheneket és belevágtak a fóliázásba.

Eleinte ment is dolog, mert keresték a zöldségesek a szép, friss árut, de aztán a kilencvenes években bejöttek az országba a multik, mindent letörtek az áraikkal, így a nyakukon maradt a sok zöldség. Kénytelenek voltak feletetni a disznókkal azt, amiért korábban jelentős pénzt kaptak. Sorra ment tönkre minden, amibe belevágtak. Az anyja lebetegedésekor eladta a föld nagyobbik részét, mondván, hogy egyedül nem tud vele mit kezdeni. Azóta csak gürcöl, hogy meglegyen a napi betevő falat. Ebbe keseredett bele és ez volt aztán az, ami végül is kicsúcsosodott abban a tömondatban, hogy elég volt.

Balogh Elemér 39 éves, nőtlen gazdálkodó volt, aki eleinte az apjával és anyjával, majd később, apja halála után már csak az anyjával gazdálkodott kicsi, 22 hektáros birtokán. Az anyja jobblét-re szenderülését követően már csak egyedül robotolt a csökkentett méretű gazdaságban, mert még így is szinte látástól vakulásig munkálkodott, hogy élni tudjon. Barátai nem voltak, nőekkel szemben pedig szinte cölibátusban élt. Egyszerűen nem volt hol és mikor ismerkedni, pedig jóvágású, magas, kisportolt alkatú férfi volt. Ebbe az örökös szélmalomharcba keseredett bele, és vágta földhöz a kapát.

Lázás sietséggel ment a házba, megmosakodott, és aztán felöltözve bement a városba, hogy meghirdesse a házát és a földjét, eladásra. Nem gondolkodott, mert már eddig is minden gondolatát kitöltötte a szabadság vágya. Ne legyen a földje rabszolgája, hanem utazhasson, világot láthasson, ismerkedhessen, hiszen még barátnője sem volt, pedig már a negyvenedik éve felé közeledett. Elemi erővel tört fel benne a vágy az ismeretlen felé, és a gondtalan, szabad élet felé. Nem foglalkozott azzal, mi lesz holnap, vagy hol fogja álomra hajtani a fejét, csak a vágy lüktetett benne, hogy elszabaduljon kínjai színterétől. Az útja egy ingatlanközvetítő céghez vezetett. Ott

aztán előadta, hogy mindenét el akarja adni, de egyben, és most, amilyen gyorsan csak lehet. Hiába magyarázták, hogy érdemesebb kivárni a jobb ajánlatokat, ő úgy döntött, hogy az első ember, aki megadja azt a minimális árat, amit elképzelt, vigye az egészet!

Már két nap múlva jelentkezett a közvetítő, hogy volna egy érdeklődő. Rábízta az egész ügyletet, mondván, hogy nem akar alkudozni, amit a közvetítő elér, azért odaadja. Így történt, hogy egy hét leforgása alatt megszabadult minden vagyonától és minden terhétől. A ruháit vitte csak el, mindent ott hagyott az új tulajdonosnak. A pénzt a bankba utalták át, így azzal sem volt gondja. A banki alkalmazott hosszan kapacitálta, hogy készíttessen bankkártyát, mert ma már az a korszerű, és ha ellopják sem tudnak vele mit kezdeni, de ő úgy döntött, hogy nem lesz bankkártyája, mert az is csak gondot jelent. Majd ha pénzre lesz szüksége, bemegy a bankba és vesz fel a számlájáról.

Így kezdődött el Elemér kalandjainak hosszú sora.

Pest felé...

Már a szabadság első napján úgy érezte el kell innen menni, különben ismét visszaesik abba az állapotba, ahonnan igyekezett megszabadulni, csak most, mint alkalmazott, nem, mint a saját ura. Fel is ült az első vonatra, ami Budapest felé indult.

A fülkében üldögélve ébredt csak rá, hogy mától kedve már semmilyen kötöttsége sincs, a vagyonáért kapott pénz kb. két év eltartását fedezi így, hát örömmel vághat neki az ismeretlennek, és belevetheti magát az élet sűrűjébe. A nagy szabadság élmény közben azért annyi esze volt, hogy korlátozza a napi kiadásait, mert különben hamar elfogyott volna a pénz, és szégyenszemre vissza kellett volna kullogni azokhoz, akiktől elmenekült. Csupán annyit tartott magánál, ami az előzetes számítások szerint fedezi a napi kiadásait.

Gondolataiból egy kövér - és mondjuk ki, izzadtságtól bűdös - nő érkezése a fülkébe zökkentette ki, aki nagy sóhajok közepette telepedett le a szembeni ülésre. Várakozón függesztette szemét Elemérrre, mint aki valamit vár tőle. Ő szemét lesütve annyit rebegett:

- Jónapot kívánok!

A nő csak erre várt. - Látom maga se városi ember, lássa én is egy sáska vagyok, de most főmegek Pestre, mert akadt valami elintézni való az engedélyem körül. Tuggya én nem csak termek, de piacozok is, így a haszon mind két része nálam marad. Igaz, hogy már nem is vagyok igazi sáska, mer ide gyüttem férhő Sármellékre, de a munka itt is csak munka.

- Mit ért azon, hogy sáska?

- Hát nem tuggya? Így híják a Kiskanizsaiakat, mer ők uralják a Nagykanizsai piacot is. Minden tőlük gyön be a városba. Én is ott születtem, de aztán az uram ehozott magával ide. Sajnos az uram meghótt tavaly télen, azóta egyedül vagyok. Na, de indulunk is.

- Hát, igen, mindenkinek meg van a maga keresztje. Én is most számoltam fel a gazdaságot, mert nem volt értelme már dolgozni. Talán Pesten találok olyan munkát, amiből meg lehet élni, még ha nem is olyan nagyon fényesen.

- Mér menne Pestre? Ott csak elszedik az ember pénzét, és mire észbe kap, már az utcán lesz. Olyan megbízható embernek látszik, jöjjön el hozzám, maj én gongyát viselem, aztán később még akármi is lehet...

Elemérnek a képzeletében megjelent, amint a nő kombinében, szőrös hónaljjal közeledik vágyakozva az ágya felé és megborzongott. Még csak ez kéne? Mosolyogva hártotta el a nő erőszakos közeledését.

- Tudja, én már beleuntam az örökös földtúrásba, Mást akarok csinálni. Talán elvégzek valamilyen tanfolyamot és kitudja, még talán szabadúszó is lehetek.

- Maga tuggya, és csak segíteni akartam. - Válaszolt sértődötten az, és a sarok felé fordulva szunyókáni kezdett.

Na, ezt megúsztam, gondolta Elemér. Még csak ilyen dagadék nő kellett volna az életembe, hogy

a vért is kiszívja belőlem. Nem kell nekem egyelőre semmilyen fehérnép, majd, ha biztosabban állok a lábamon, akkor gondolhatunk erre is. Az ablak felé fordulva nézte az elrohanó tájat. Már régen nem utazott errefelé, így érdeklődve látta a Balatonparton épült sok nyaralót, szállodát, kempinget. Feltűnt, hogy milyen ápoltak és gondozottak voltak a kertek és a parkok. Csak néhány háznál lehetett látni elgazosodott kertet. Hiába, van, akinek erre is telik. Neki még arra sem telt, hogy elmenjen régebben egy diszkóba szórakozni. Anyja mindig azt mondta, hogy csak pénzt herdálná el. Pedig náluk minden fillérnek helye volt. Brrr, megrázta a fejét, mint aki a víz alól bukkan fel és mélyet lélegzett. Most már elmehet, ha akar, mert senki sem szól bele, mit is csináljon.

– Jónapot kívánok, a kezeletlen jegyeket kérem bemutatni! – hangzott az ajtó felől.

Odatekintve átnyújtotta a kalauznak a jegyét, és megköszönte, mikor az visszaadta.

– Mikor érünk fel Pestre? - kérdezte a jegykezelőt.

– Pontosán 10 óra 10 -kor van az érkezés ideje, de lehet, hogy egy-két percet késünk.

– Köszönöm szépen – válaszolt és ismét az ablak felé fordult.

Megnézte az órát, még van másfél órája, addig kell csak kibírni valahogyan ezzel a nővel. Ekkor fékezett a vonat és lassan megállt. Kinézve látta, hogy Siófokra érkeztek. Az ajtó nyílásában egy sovány, szürke, lapátfülű emberke állt, és bocsánatkérő hangon kérdezte: - Kéremszépen, van itt szabad hely? Szinte egyszerre válaszolta a kövér nővel: - Persze, csak üljön le, ahová akar! A férfi helyet foglalt és maga alá húzva a lábait, hátradőlt az ülésen.

Olyan, mint egy rettegő egér - állapította meg magában Elemér. Ilyen semmitmondó emberekkel, azonban jó lesz vigyázni, mert gyakran az alamuszi külső nagyon is gyors észről és kézről tereli el a figyelmet. Óvatosan megtapogatta a pénztárcáját, hogy a helyén van-e, és telefonját pedig a kezébe vette. Onnan próbálja meg valaki kivenni, arra befizetek - gondolta. Álmosító módon zötykölődtek, és közelítettek Székesfehérvár felé. A kövér nő a sarokba dőlve aludt. Ő is egy kényelmes pozíciót felvéve lehunyta szemét, de résnyire azért nyitva tartotta. Úgy tett, mint aki szintén az álom mezejére tévedt. Jól tette, hogy gyanakodott, mert mintegy 10 perc elteltével megélnékült az egérszerű férfi. Eleinte, lassan csúsztotta kezét a nő táskája felé, de amint azt megkaparintotta, hangtalanul felállt és az ajtó felé araszolni kezdett. Amint halkán kinyitotta azt, óvatosan próbált kilépni, de valami nem engedte a lábát, legalábbis úgy érezte beleakadt valamibe. Ingerülten fordult vissza, akkor azonban két szigorú szem szegeződött rá. Majd egy satuszerű marok kapcsolódott a csuklójára. Ljedten próbálta meg kitépni a kezét, de az olyan próbálkozás volt, mintha egy úthenger alól akart volna szabadulni.

– Hová lesz a séta barátom? - kérdezte hősünk.

– Háát, csak WC-re akarok menni. – jött a válasz remegő hangon.

– Igen, és ehhez miért kell a hölgy táskáját magával vinni?

– Jééé, tényleg nem az enyém. – adta az ártatlant.

– Magának nem is volt semmilyen táskája, mikor ide belépett.

Ekkor tért magához a nő.

– A táskám. Benne van minden iratom, meg az APEH-nek fizetendő pénz is. Tolvaj! – kiáltott, de Elemér csendre intette, mondván, hogy a tolvaj megvan, a táska is, minek kiabálni. Majd a fehérvári állomáson átadjuk a rendőrségnek.

A nagy zajra előkerült a kalauz is. Röviden elmesélték a kiabálás okát, és kérték, hogy szóljon a vasúti rendőrségnek az ügy miatt. Az egérszerű ember csendben, megtörten álldogált közöttük, amíg a vonat lassítva befutott a fehérvári állomásra. Akkor azonban a kezét kitépve kiugrott az ajtón, de pechjére az érkező kalauz karjaiba futott.

– Csak ne olyan hirtelen! - szólt a kalauz és a karját vasmarokkal fogva leszállt vele a vonatról. Lent már várták a kirendeltség emberei.

– Nicsak, a Mickey egér. Már megint nem bírtál azzal az ügyes kezeddal? Gyere, most aztán rád fog rothadni a műanyag lakat. A felfüggesztettet is le kell ülnöd, meg ezért is kapsz egy évet visszaesőként. Hajlandó tanúskodni uram? – kérdezték Elemért.

– Sajnos nem tudok erre vállalkozni, mert még nem tudom, hogy Pesten hol fogok lakni, így

nem tudom megadni a lakcímemet sem. A kárvallott hölgy bizonyára hajlandó lesz tanúsítani azt, hogyan történt az eset. Ha minden kötél szakad, akkor a telefonszámomon elérnek, mondta és megadta a számát.

– Rendben van, uram, ha kell, akkor majd keressük. Vizontlátásra.

Elemér felszállt az éppen induló vonatra, és meglepetten tapasztalta, hogy a fülkébe már két fiatal is helyet foglalt. Szerencsére a kövér nő még ott maradt a rendőrökkel, így nem kellett szoronganiuk. Elfoglalta a helyét, majd várakozóan tekintett a két fiatal fiúra. Azok eleinte feszengtek, majd az egyik halkán megszólalt:

– Jónapot kívánok!

A másik is észbe kapott, és ő is megszólalt:

– Jónapot, vagy szia? Nem tudom, mit is kellene mondani, mert úgy látom nem nagy a korkülönbség közöttünk.

– Nyugodtam tegezzetek, még csak most leszek 40 éves. Szevasztok!

– Háát, én azt hittem, hogy még csak olyan huszonöt, huszonhat éves vagy.

– Nem értem rá megöregedni, mert annyi volt a dolgom, de máától már más lesz az életem. Nem fogok gürcölni, hogy még többet keressek valakinek. Csak annyit fogok dolgozni, ami elég a napi ellátásom fedezésére.

– Lehet így is élni. – válaszolta a magasabbik fiú, – de nekem más az életfilozófiám. Gyorsan megszedni magamat, és aztán már csak élni és élvezni az életet.

– Hát, sok sikert hozzá, bár ahogyan én tapasztaltam, nem lesz könnyű dolgod. Hát te hogyan képzeled el az életedet? – fordult a másik fiú felé.

– Nekem komolyabbak a terveim. Én orvosnak készülök, és így a szakmám egyben a hivatásom is lesz. Persze nem baj, ha jól megfizetnek, de nem ez lesz a fő cél. Én gyógyítani akarok.

– Szép elképzelés, reméljük, sikerülni fog. Most hányadik évfolyamot végzed?

– Már a harmadikat, de konkrét elképzelésem van a szakmáról, mert én ortopédsebész szeretnék lenni.

– No, addig még sokat kell tanulnod, de biztos, hogy sikerülni fog, ha a kitartásod meg lesz hozzá. Most hová készültök?

– Én vissza az egyetemre, mert kezdődik a nyári gyakorlat, és azt az egyetemi klinikán töltöm el.

– És te merre utazol? – nézett a másik fiúra.

– Én pedig most haza megyek, mert itt tanulok Székesfehérváron, és a vizsgákat letéve kell egy kis pihenés. Na, persze kell egy kis pénz is, mert bizony már kifogytam az ösztöndíjból. Majd a fatertől kérek néhány ezrest.

– Szerencsések vagytok, hogy még van kitől kérni, és van hová hazamenni. Nekem már sajnos nincsen otthonom, de majd lesz az is. Na, úgy látom már elhagytuk Martonvásárt is, így lassan beérünk a Déli Pályaudvarra. Merre mentek?

– Én átmegek Zuglóba, mert ott laknak a szüleim és én is. – mondta a magasabbik fiú.

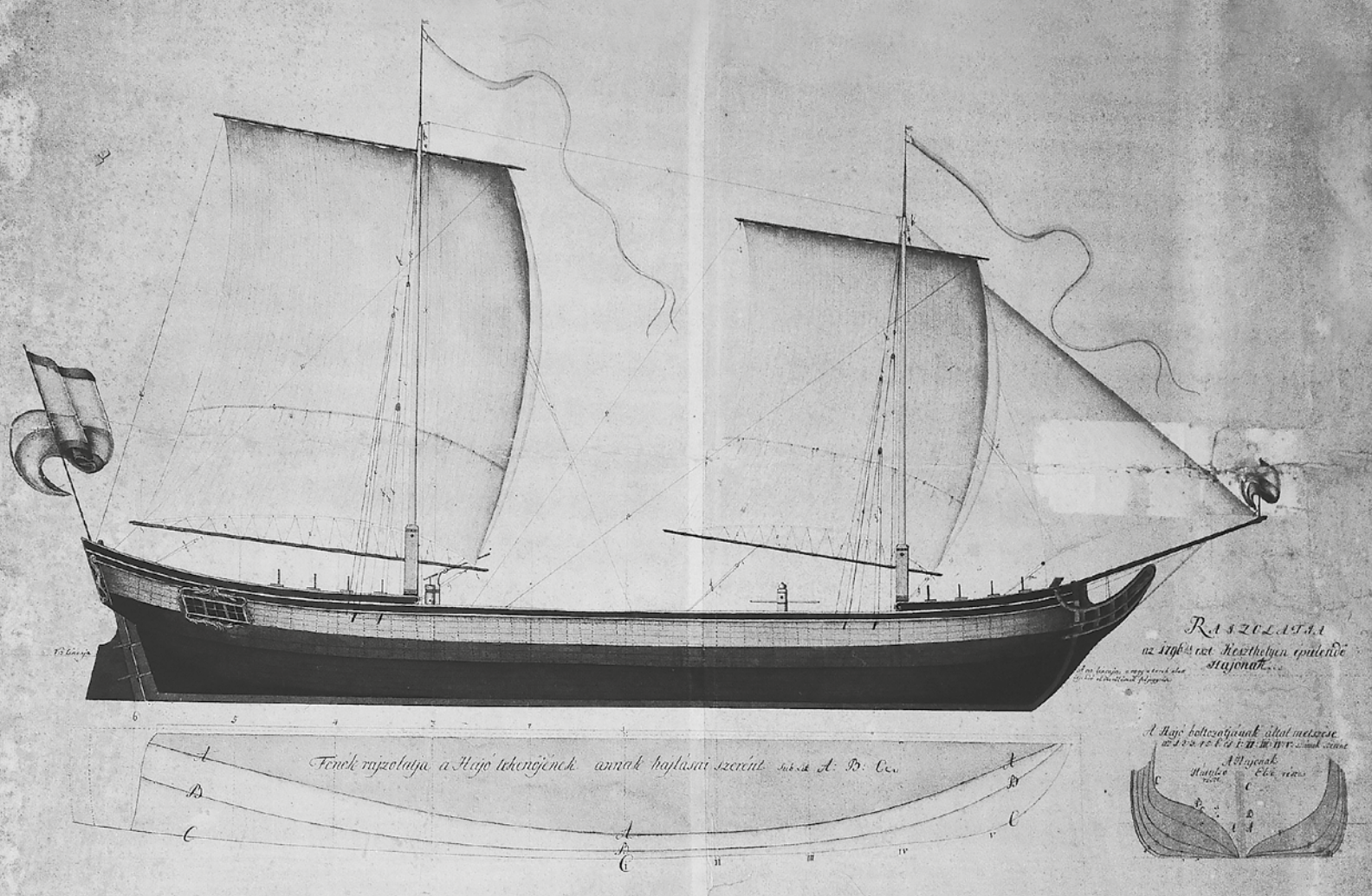
– Én pedig a belvárosban a Nyugati mellett lakom a Csengeri utcában. A szüleim nincsenek itthon, mert apám, az USA-ban tart egy előadást, valami szimpóziumon, de majd a hétvégére hazajönnek. Ha nincs hol aludnod, gyere velem, nálunk van hely elég. Egyébként Áron a nevem, Szurdoki Áron.

– Ja, be sem mutatkozunk egymásnak, az én nevem Kisházi Béla. – szólt a magasabbik fiú. Nálunk sajnos nincsen hely, mert én a szüleimmel és két húgommal élek egy háromszobás lakásban. Még egy tisztességes nappali sincsen, mert a szüleim ott alszanak.

– Köszönöm a meghívást, engem Balogh Elemérnek hívnak. Eddig gazdálkodó voltam, a szüleim gazdaságában dolgoztam, de miután már mind a ketten elhunytak, elegendő lett a napi robotból. Eladtam mindenemet, és feljöttem Pestre szerencsét próbálni.

– Hát az nehéz lesz, már ami a szerencsét illeti, de talán sikerül valami állást találni. A BKV-nél mindig hirdetnek állásokat, ott meg lehet próbálni.

– Elnézek oda is, meg a Munkaügyi Hivatalba is, majd csak lesz valami. Na, de ideje készülni, mert már Kelenföldön vagyunk.

Müller Róbert

A Phoenix gálya története

1. kép. A Phoenix tervrajza a Festetics kastély könyvtárában.

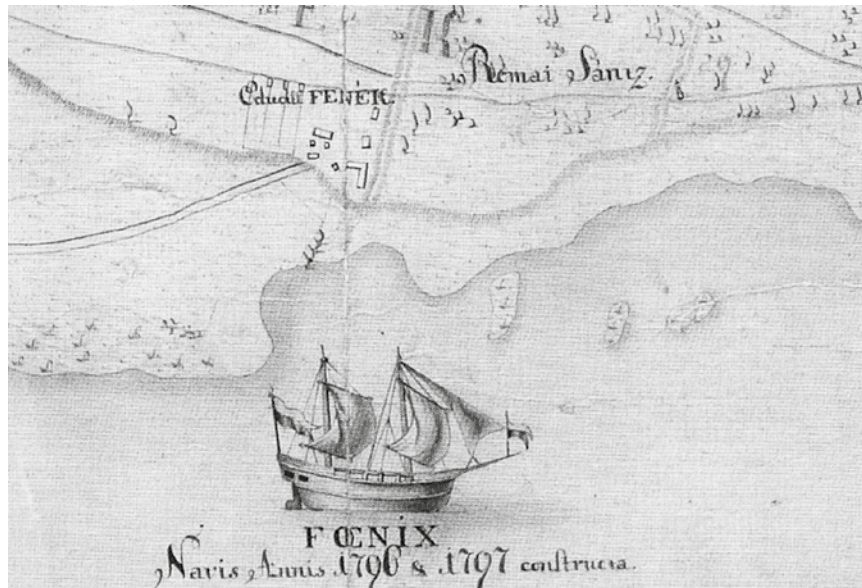
Festetics Kristóf 1739-ben szerezte meg a Gersei Pethő örökösöktől Keszthelyt. Ezzel együtt a törökkorban elnéptelenedett Fenék falunak a városhoz csatolt területét is. Itt volt a fenéki rév, a Balaton három természetes átkelőjének egyike, amely ekkor felértékelődött, hiszen a Festetics kiterjedt birtokokkal rendelkeztek Somogyban is, és a két terület közötti kapcsolatot ez az átkelő biztosította. Kristóf halála (1768) után fia, Pál lett a hitbizomány ura, akiről Korabinszky János azt írta, hogy különös gondot fordított a fenéki rév fejlesztésére. A komphajók építéséhez Hollandiából hozatott mesterembereket, és a rév közelében hajóépítő műhelyt létesített. Pál megszerezte a só egyedárúsításának jogát a Balaton környékére. Talán itt szerzett tapasztalatai is szerepet játszhattak abban, hogy 1777-ben Mária Terézia királynő Máramarosba küldte a sóbányák királyi biztosaként. A sóbányászat és -kereskedelem modernizálásáért kapta meg 1780-ban a Szent István rend középkeresztje kitüntetését.

A sós vízi úton szállították Erdélyből (Duna)Földvára, majd onnan szekerekkel az elosztó helyekre. 1770 táján egy nagyobb, egyárbocos, több mint 400 mázsa teherbírású sószállító hajót építtetett Pál, amit édesapja után Kristófnak (Christoph) neveztek el. Ezt követően a szállítási költségek csökkentésére a só Kenesére szekerették, és onnan hajóval hozták Keszthelyre. A hajónak nem volt üresjárata, mert Keszthelyről fát vagy bort szállított a tó keleti végére. Egyes kutatók 1753-ra tették a nagy hajó vízrebocsátásának időpontját, de ez tévedés. Az első hiteles említését 1772-ből ismerjük, amikor az uradalom jelentette a grófnak, hogy Keszthelyen járt Hép

(helyesen Hoppe), a császárnő főhajómestere és ígéretet tett, hogy a legközelebbi látogatásakor a Kristóf nevű hajó „vitorláit másképp csináltatja”. A jelentés szerint a hajó épp 432 mázsa sóval volt megrakva. A maga idejében a Kristóf is nevezetes lehetett, mert a város 1781-ben készült címerére felkerült vitorláshajó minden bizonnyal a Kristófit ábrázolta.

Festetics Pál halála (1782) után elsőszülött fia, György örökölte az uradalmat, de a súlyosan eladósodott birtokok modernizálásával csak 1791-től, leszerelését követően, Keszthelyre költözve foglalkozott intenzíven. A sókereskedelem sem lehetett igazán nyereséges, hisz 1792-ben az uradalmi igazgatóság előterjesztést készített, amelyben javasolták a sóárusítás bérbeadását, mert ha az elmúlt esztendőben nem emelték volna meg a só árát, az uradalom ráfizetett volna. Egyben azt is javasolták, hogy Földvár helyett Dunavecseről hozzák a sót, mert a közeli Szalkszentmárton a gróf birtoka, ahol vannak emberei és szekerei.

A Kristóf, miután több mint két évtizeden át szelte a Balaton vizét, előregegett. Festetics György ezért elhatározta, hogy új sószállító hajót építtet. A terveket Sebestyén Sámuel uradalmi „inzenér” készítette, színezett rajza a Festetics kastély könyvtártermében látható (1. kép). A hajó 90 láb hosszú volt, legnagyobb szélessége 23 láb, a két nagyárbocon lévő négy-szögletes vitorlán kívül rendelkezett még egy háromszögletű orrvitorlával is. Az Országos Levéltár is őriz egy színezett rajzot a „Festetics flottáról”, amit az 1820-as években Bori Antal (Antonio Borri) készített. Ezen középen látható a „Fénix”, amely még egy kormányvitorlával is rendelkezett. A képen látható a hajó hátulja is, amelyen két-két összeépített, osztott ablak volt. A fedélzeten a hátsó árboc mellett a konyhabodé kéménye füstölt, elől a lépcsőlejárát, a vízszivattyú és a horgony felhúzására szolgáló csörlő kapott helyet. A hajó megépítésére Triesztből szerződtette Antonio Borrit a gróf. A szakember hajóácsokat is hozott magával. Ő biztosította a szerszámokat, és ezért a legények külön fizettek neki. Ismerjük Borri 1796-os szerződését. Hajósmesterként a tisztikarhoz tartozott, a 75 forintos évi fizetésen túl lakás, tűzifa, kenyérgabona, só és illetményföld is járt neki. Ő válogatta össze Somogyban a hajó megépítéséhez szükséges tölgyfákat és a kőrisfákat, amelyekből az eve-

zők készültek. 1828-ig maradt a Festeticsek szolgálatában. Második felesége révén került Sümegre. Ott halt meg, és ott temették el 1835-ben, 71 éves korában.

Az új hajót 1796-1797-ben építették. Rajzát megörökítette Zelenka Lajos mérnök az 1805-ben a fenéki majorról készült térképén, amin jól olvasható, hogy „FOENIX Navis Annis 1796 & 1797 constructa” (2. kép). Az építés során felhasználták a szétszedett Kristóf nevű hajó még használható részeit is. Ez adhatta az ötletet, hogy az újjáéledő madárról a PHOENIX nevet kapja. Feltehetően az uradalmat vezető Nagyváthy János kezdeményezte, hogy a hajó oldalára egy verset véssenek. Ezért megkeresték a kor ismert költőit. A beérkezett verseket 1797 márciusában bírálatra megküldték Péteri Takács Józsefnek, Festetics László nevelőjének. Ő a kritikát nem vállalta, és a kéziratokat saját versével megtoldva tovább küldte Batsányi Jánosnak, majd Kultsár István költőnek, aki 1799-től lett Festetics László nevelője. Batsányi átdolgozta Péteri Takács versét, amiért ő – érthetően - megsértődött, és ettől kezdve megromlott a két költő kapcsolata. A hajóra vésendő vers mindkét költőt nagyon érdekelte. Péteri Takács a maga versét megküldte közvetlenül Festeticsnek, majd három nappal később egy másik variációt is. Batsányi pedig a Péteri Takácsnak küldött átdolgozás egy újabb változatát küldte el 1797 március 10-én Festeticsnek. Ehhez mellékelte egy francia nyelvű verset is, amit Kurucz György félreértett,

2. kép. A Phoenix Zelenka L. 1805-ös térképén.

és egy francia költő művének tartott. Valószínűbb, hogy Batsányi a franciául kitűnően beszélő Festeticsnek akart ezzel kedveskedni. Mutatóba közöljük Péteri Takács és Batsányi verseinek egy-egy változatát.

PÉTERI TAKÁCS JÓZSEF:

*Az idő nagy hatalmának
E' gálya is engedett
De, mint Fénix, az Urának
Szavára feléledett
Magyar Földnek ditső Népe!
Serkenny, ébreszt a Köz-jó;
'S boldog újulásod' képe
Lészen, hidd el, e' Hajó;*

BATSÁNYI JÁNOS:

*A' minden elrontó Idő hatalmának
Már egyszer én is engedek.
De Hazája' hasznát kereső Urának
Szavára megint fel-éledek:
Serkenny te is, Magyar Földnek ditső Népe!
Légyen ez éltednek példát-adó képe!*

Ismerjük még Baróti Szabó Dávidnak, Virág Benedeknek és Pethe Ferecnek a hajóra szánt műveit, de eredetileg több vers is készült. Batsányi hagyatékában volt egy csokor belőlük, de az 1950-es évek elején Batsányi műveinek kritikai kiadására készülve a kéziratot kiemelték az MTA Kézirattárából, és sajnos azóta sem került vissza. Kultsár kritikája rendelkezésre áll. Ebben kifejti, hogy nem ért egyet a Kristóf maradványaiból épített hajó nevével, mert „Nem vénhedésből: hanem a porból elevenedik fel, a monda szerint, a fenix madár. Különbö is élő dolognak kell lenni, melly meghaljon; megholt-nak, melly megelevenedjék. Márpedig a Töredék se élt se halt. Annyi költségbe került e gállya, hogy ujj tsinálmánynak mondathatik:”A továbbiakban bírálja, hogy az egyik mű búsnak nevezi a magyart, egy másikban a sas által gyűjtött tűzből lesz Phoenix, az „üszke” szót nem tartja magyarnak, és úgy véli „A Fészek, egy Ország helyett, igen tsekély, 's alávaló szó.” Végül nem érti, hogy „Mi köze a hajóhoz a hármás halom-nak?” Ezek a kifejezések és megfogalmazások az elveszett munkákban szerepelhettek. Több leírással is rendelkezünk a Phoenixról, de az oldalára vésett feliratról egyik sem tesz említést, így valószínű, hogy végül is nem került vers a hajó oldalára. Érdekes, hogy az

uradalom iratanyagában egyetlenegyszer sem szerepel a Phoenix név, mindig csak sóhajót, sóshajót vagy nagy hajót említenek.

A hajó vízrebocsátására 1797. július 16-án, fényes ünnepség keretében került sor. Festetics György Szidónia nevű lánya – később Almásy Illés gróf felesége – egy indulót komponált erre az alkalomra, melynek címe: *Marsch für den Phoenix auf dem Balaton Verfasst für das Clavier und gewidmet, Ihrem verehrungs würdigen Vater Georg Festetich v. Tolna, von seiner Dankbaren Tochter Sidonia Festetich.* A gróf számára fontos volt a PR tevékenység. Az eseményről a mérvadó sajtó részletesen tudósított. A Magyar Hírmondó a következőket írta: *"Ezen Méltóság fáradhatatlan gondosságának köszönhetjük ugyanis, hogy a Magyar tengerünkön is látjuk már lebegni a boldog jövőre mutató kereskedővitorlást, melynek meg-áldatása és Phoenix-é lett elneveztetése jeles tzeremoniával ment véghez a folyó Hónapnak 16-dikán, számos Uraságok jelenlétében... ..Sok idő telt el a gályákon való tengeri kereskedésnek feltalálásától fogva a mi Phoenixünknek, – annak a 3 ezer mázsát elbíró gályának megindulásáig. (Ez valamivel több, mint 150 tonna teherbírásnak felelt meg, hiszen ebben az időben a mázsa száz font súlynak felelt meg.) Ugyanennek meggondolása indítson bennünket, arra, hogy áldjuk az Isteni Gonviselést, mely egy Gróf Festetich Györgyöt támasztott Balatonunk mellett, ki az eddig képzelt lehetetlenséget, szerentsés lehetőségé váltottatta, el hozatván drága költségen a magyar tengerre Triestből a tanult Hajós-mestert, ki a Balaton hátára magyar zászlós tengeri gályát építsen. Meg-érzik ezen nemes tselekedet hasznát minden órán vidékünk lakószói: mert a sóért, ezért az elmúlhatatlanul szükséges házi-szerért, egynéhány kraitzárral kevesebbet fognak fizetni ezentúl, mint fizettek annakelőtte: mely oltsóbbodás természeti következése a gályán való szállításnak. A mely sőt eddig t. i. Pest várme-gyéből szinte egy hét alatt szállították sok szekerek Keszthely vidékére: most azt el szállítani, minekutánna gálya jár a Balatonon, felényivel is kevesebb idő alatt. A Szalkszentmártoniak másfél nap alatt Keneséig érhetnek a sóval: mely ott a gályára rakatván, sokszor fél nap alatt is Keszthelynél lehet. Szalkszentmártonba a szekeresek nem térnek vissza üresen Keneséről, hanem ott megrakodnak jóféle borral, melyet a hajó szállított oda Keszthely alól..."* A Magyar Kurir a hajó

kedvező tulajdonságaira is felhívta a figyelmet: „...a hajó olly könnyen-járó, hogy noha 15 ölnél hosszabb, négy ölnél szélesebb, és több mint 300 emberek az tetején állottunk, mégis tsak két láb vízbe is alig merült le, sőt olly sebesen ment vitorlája által igen kitsiny kedvező szél mellett is, hogy más bennünket követő, s vélünk együtt kiindult hajók, bár minden erőlködéssel evedzetek is utánnunk, láthatatlanul hátra maradni kéntelenítettek.”

A tudósítások túloztak, hiszen a Phoenix előtt már a Kristóf nevű hajónak is a szószállítás volt a rendeltetése. A hajó teherbírására adott 3000 mázsa helyett Xivkovich őrnagy 1809-ben csak 1500 mázsát említ, mint ahogy feltehetően a 300 embernek is csak a fele fért fel a fedélzetre. Ugyanígy téves volt az az értesülés is, hogy a hajót József nádor-főherceg tűzhalált szenvedett testvérének emlékére nevezték el a hamvaiból újjászülető Phoenixnek.

Festetics György büszke volt a Phoenixre. Erre utal, hogy a névjegykártyájára is feltette (3. kép).

A hajó méreteit, helyiségeit, felszerelését pontosan ismerjük egy 1798. augusztus 7-én felvett leltárból, amely ismereteink szerint az első magyar hajóleltár.

A gályához tartozandó eszközöknek inventáriuma 1798.

Anno 1798 Die 7-a Augusti. – A Gállya és ahoz tartozandó minden féle eszközök inventáltatván, alól irtt specificatio szerént találtattak Úgy mint – Darab – Font – Ujnyi – Öll – Numero – f - X.

1. A Gállya melynek alsó része hosszában 1 (darab) 15 (öl), Felső része hosszában 16 4/6 (öl), Szélessége 3 1/4 (öl) Magassága 1 1/3 (öl). Ezen Gállya áll egy Kormányból, melly a' Farán három vass Kompon függ. Vagyon hozzá Vass Matska 2, mellynek egyike nyom 600, másika pedig 400 (fontot). Ezekhez vagyon Lántz 2 (darab), mellynek egyike 20 (öl) másika 7 1/4 (öl). Kötél vagyon egy ujj 1 (darab) hosza tészén 90 (öl) vastag circumferentiája 7 (ujjnyi). Kötél Középszerű 1 (darab) hosza tészén 60 (öl), vastag 10 (ujjnyi). Kötél ujj 1 (darab)hosza tészén 95 (öl) vastag a' circumferentiája 4 2/4 (ujjnyi), Kötél avult 1, hosza

3. kép.
Gróf Festetics György
névjegykártyája.

tészen 80, vastag a'circumferentiája 8. Ezen kötélynek egy darabja a' Gállya farára vagyon kötve és azt tartja, két darabja a Gállján, három pedig a Magazinumban taláztatik. Árbótzfája vagyon 3, Vagyon említett Gálljának Vitorlája 3 a'mellyekben vagyon Réff vászony 600 – vagyis 600 rőf vászon –Az első Árbótz fán vagyon kötély 10, ezek közül némelyik vastagabb, némelyik vékonyabb, egyik hosszabb, a' másik rövidebb. Ezen vagynak dupla tzigák 5, egyes tsiga 9, Vagyon pözna, melyre a vitorla köttetik 2, Vagynak a kötélben fűzve esztergál gombok, melyek a Vitorla fel-húzására és leeresztésére szükségesek 12, A' második Árbótz fán ugyan kötély 10, dupla Tsiga 5, egyes Tsiga 9, pözna 2, gombok 12, fa hömpölgő, meg vasalt serpenyővel 1, A' Harmadik Árbótz fa melly a' Gállya orrán vagyon áll kötelekből, melyek különféle vastagságúak és hosszúságúak 5, Esztergál Gombok 10, Kettős Tsiga 2, Vagynak a Vasmatskák fel-húzására és leeresztésére Tsigák minden vass Készülettel 3, Még is Hömbölgő Tsigák mellyeken a Vass Lántz fordul a' Vass Matskák fel-húzása és leeresztésekor 2, A' Vitorlák fel-húzására és leeresztésére meg vasalt Tsiga 2 Vagyon a' Gállya orán tekerő Tsiga 1, ehez meg vasalt Rúd 8, ezeken apró Lántz 8, Ezeknek végén szeg 8, Ugyan ezen Tsigán felül Vass Abronts 2, Alol a' Hajóba Vass Abronts 5, Mind ezek szolgálják a' Gálljának ki-szállítására. Vagyon rajta Ajtó 3, mindenikken a' bezárásra lakat 3, Evedző Kemény fábul 16, vassszál(?) mellyekben ezek tétetnek 16, Vagyan Konyha fábul, belülről plével megborítva 1, Vass Kémény rajta 1, előtte vállu pléhüül 1, Vass Ajtó 2, Vass Láb 1, nyárs 1, Vass fogó 1, A' Gállya farán egy kis Árbótz fa és rajta vagyon kiss kötély 2, Vagyon fábul zászló a' szélnek honét fúvása kitanulására 1, Még is a' közép árbótz fán ugyan azon szolgálatra nagyobb.

2. Vagyon szoba a' Gállján 1, ebben taláztatik üres ágy 4, Rekesztő vagy is almáriumotskák 10, Asztal vörös föstékkal 1, Ugyan ezen támasztó vas szál 4, Ablak négy négy fiókkal 4, Schalu Táblák 4, Ajtó dupla 1, Ezekhez pánt 4, Ajtó pléhvél borított 1, grádits mellyen le- 's fel járnak 1, Szent György képe üvegben 1, Koszorú, melly fel szentelés alkalmatossággal készítettett pamutból 2, Ajtó melly a' Hajóban szolgál 1, rajta retesz 1, rajta Lakat 1.

3. A Gálllyában a' víz mérésre készítettett Vödör vass abrontsra 1, Kádfa abrontsra 1, Egy Grádits mellyen fel és le járnak 1.

4. A hajó kamarában különböző hosszúságú és vastagságú kötelek voltak nagy számban, továbbá Tsigák rezervában és kötély végén egy vass kampó 3, dupla vass kapots nélkül 1, egyes kampóval 3, egyes kampó nélkül 3, vass matskák fel hozására nagy vass kampó, kamara ajtó 1, rajta retesz 1, Lakat 1, Fa sulok mellynek végén két vass karika vagyon 2, Gyékény 9, Tölgyfa deszka 1, 15 (ujjnyi) Állás szék 1, Támaszték a' Gálllyához 6, Fa széketske 1, seprű vesszőből 2, Vass matskát mutató fenyő szál 2, Gállya oldallán Grádits 1, Független vass Kampon 2, Szál vasson 1, Hajó karján szál vass 2, Vass pánt 4, Fenyő szál a' terhek beeresztésére és fel húzására 1.

Az 5. pontban a gályához tartozó postahajó felszerelését sorolják fel, amely 16 evezővel és két 50 rőfös vitorlával rendelkezett. A 6. pont egy kis Tsónak vagy is kerengető hajó felszerelését, három evezőt és egy vízmerőt említ.

7. Magazinban rezervában kötély 1, spagét a szűjni való kötelekhez 10 (font) Vagyon magazinban hajó készítéshez eszközök Vass kapots 5, Öreg kalapáts 1, kiss kalapáts 2, vésű 3, Öreg fűrész 5, kisebb fűrész 1, Fél kézre fűrész 1, Vass dorong 12, fúró 1, Vass fazék 2, Réz fazék 1, Vass ráspó 4, Köszörű keő 1, Öreg fejsze 1, Kissebb fejsze 2, Tsiga 3, Vass lábos 1, serpenyő lábasban 1.

A szövegben szereplő méretek mai mértékegységekre átszámítva a következők:

1.89 m-es öllel számolva a hajó alsó része 15 öl = 28,35 m

a hajó felső része 16 4/6 öl = 31,48 m

a hajó szélessége 3 1/4 öl = 6,14 m

a hajó magassága 1 1/3 öl = 2,51 m

Itt feltehetően a 78 cm-es osztrák rőffel számoltak. A rőf ugyan hossz mérték, de textíliáknál terület mértékként is használták, szélessége 72-78 cm, általában 75 cm volt. Ez utóbbival számolva a Phoenix 600 rőfös vitorlájának felülete 351 m² lehetett.

1 font = 56 dkg. Így a 600 fontos horgony súlya 336 kg, a 400 fontosé 224 kg lehetett.

1 mázsa = 100 font = 56 kg.

A Phoenix teherbírása 3000 q = 168 tonna; a Xivkovich őrnagy által megadott 1500 q esetén 84 t.

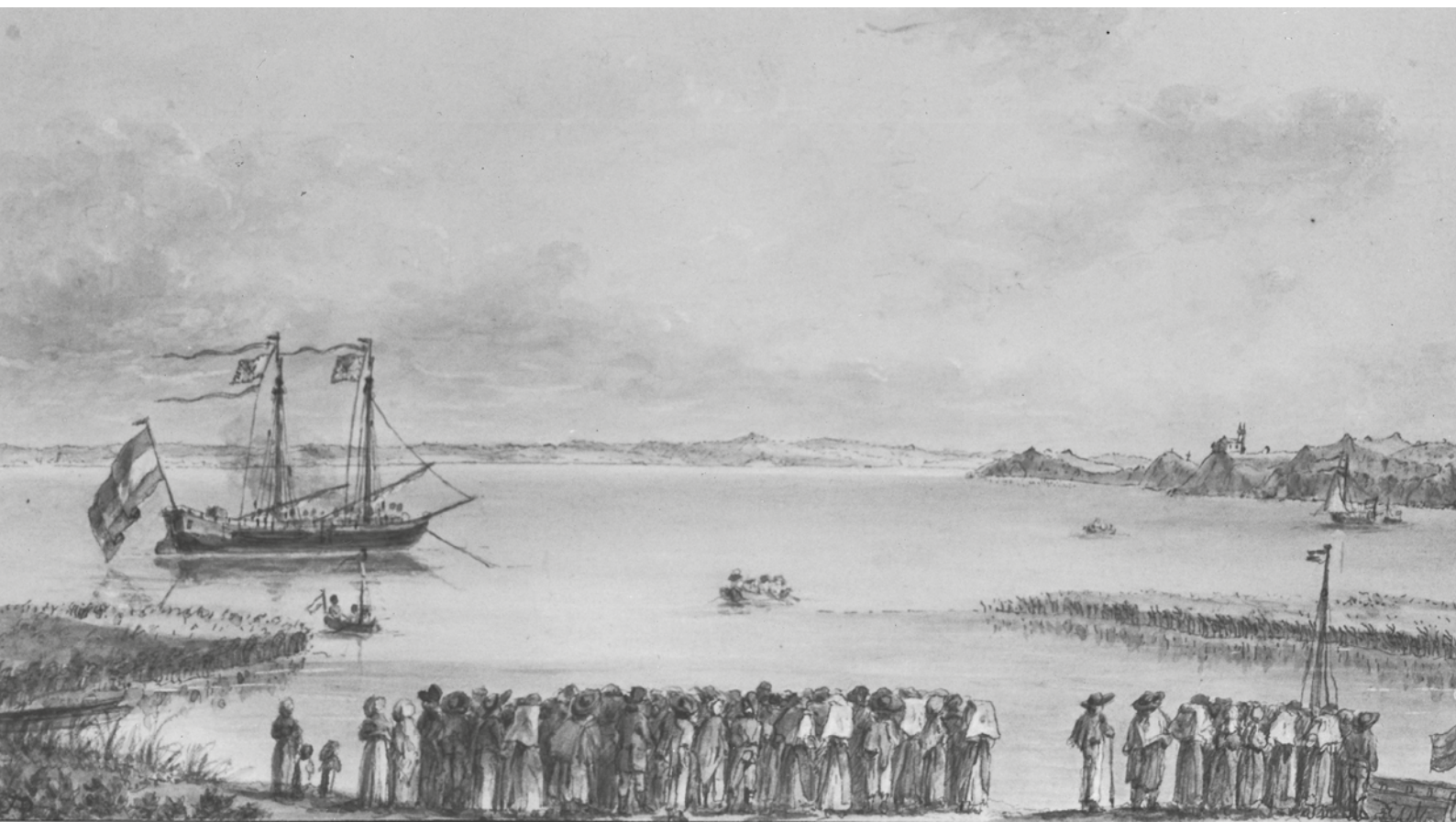
Érzékletes leírást adott 1808-ban a Phoenixről Michael Eissl tanácsos, aki Fenéktől Keneséig utazott a hajón. A parttól távolabb horgonyzó Phoenixre egy kisebb hajóval vitték

el. A fedélzetről 15-18 lépcsőfokon jutott le a hajó hátuljában kiépített kajütbe, melynek oldalfalába keskeny nyílással voltak beépítve az ágyak. A szoba közepén kerek asztal állt, körülötte a falhoz erősített székek voltak. A helyiséget két ablak világította meg. A kajütből oldalajtó vezetett a szomszéd kamrába, amelyben az élelmiszert tárolták, egy másik ajtó a matrózok hálóhelyébe vezetett. A kajüt és a kamra előtt, tehát a hajó középső részén volt a fedett raktér, amelynek fedését négy oszlop tartotta. Induláskor a raktér faragott tölgyfával volt megrakva. A hajó első részén volt egy másik ablaktalan helyiség, amelybe egy csapóajtón át egy lépcsőn lehetett lejutni. Itt kapott helyet a többi felszerelés. Ebben semmilyen bútorzat nem volt, mindenki tetszése szerint keresett magának fekvőhelyet a hajó lejtős oldalán. A fedélzeten volt egy vasból való konyha. A hajó két oldalán párkány volt, amelynek nyílásain dugták ki az evezőket, amelyek egész fatörzsnek is beillettek. A fedélzet elülső részén voltak az ágyúk, amelyeket az

1798-as leltár meg sem említett. A hajót Bori Antal vezette, felesége főzött, a hajón összesen 43 személy tartózkodott. Ennyi fekvőhely a hajón nem lévén ő is a fedélzeten aludt, egy pokrócba takarózva.

A Phoenix elsődleges rendeltetése a teherszállítás, főleg a sószállítás volt. Kikötőhellyel rendelkezett Fenéken és Kenesén, de ez nem kiépített mólót jelentett. Eissl leírja, hogy Fenéken a postahajó segítségével jutott fel a Phoenixre, Kenesén pedig a parttól 1000 lépésre horgonyzott le a hajó és csónakokkal szállították ki a partra az árut. Az árut nem Fenéken és nem is Keszthelyen rakodták be és ki – itt az első kikötő csak 1846-ban, a Kisfaludy gőzös fogadására épült meg –, hanem Gyenesen. 1794-ben Keresztúrról 20.000 téglát szállítottak Keszthelyre. A kirakodásra Gyenesen az itató alatti révnél került sor, és onnan fogaton szállították Keszthelyre. Ismeretes az igazgatóság 1797-es előterjesztése, hogy a Balaton túlsó partján létesítsenek sólerakatot, mert Fenék erre nem alkalmas. Xivkovich

4. kép. Petrich András rajza a Phoenix füredi fogadtatásáról.

örnagy térképén Keszthelytől keletre volt a Salzladungsplatz. 1846-ban azt írta Festetics László, hogy a gályák kikötője valaha a gyenesi szőlők végében volt. Innen szállították el szekereken a sót a különböző településekre. Azt a feltételezést, hogy a tómenti falvak úgy vették át a sót, hogy a gálya a kis ágyúival jelzett, a lakók pedig csónakokkal mentek a hajóhoz, semmilyen írott forrás nem támasztja alá. Így egy hajóút Kenesétől Keszthelyig akár több hétig is eltarthatott volna.

De a Phoenix nemcsak teherhajóként szolgált, időnként szórakozásra is használták. Ifjabb Halász Sámuel levelét a Magyar Kurír 1801. augusztus 18-i száma közölte: „A múlt héten – 1801. július 20-a táján – látogatta meg gróf Festetics György úr őnagysága, országserzte híres gályáján ezt a kellemes mulatóhelyet (Füredet); annál kedvesebb volt jelenléte, minél vártalanabb esett. Csak akkor, midőn Tihany-nál, abban a nevezetes echoban adtak egy pár ágyúval szalvét, honnan vissza is köszöntöttek egy mozsár lövéssel, vették észre itten, hogy gróf Festetics jön, mindjárt készültek elfogadására, minden futott puskájáért; hat óra felé délután közelítvén Füredhez, török muzsika harsogása közt, hasonlóképp hét ágyúlövéssel köszöntöttek ezt a helyet, melyre a sok puskából szakadatlan ment a lövöldözés; mindenki a Balaton partra futott s ott várták a nevezett kedves vendég ki szállását. Másnap délután 5 óra tájban adott a gróf egy pompás uzsonnát hajóján, hol 150 személyeknél többen voltak jelen s következő nap úgy utazott Keszthely felé a szárazon vissza. A jövő hónapnak közepe táján ő királyi hercegsége, országunk palatinusa is, Olaszországból Keszthely felé fog jönni... ..s úgy onnand a gályán szándékozik Füredre jönni...” Ez a hajóút a kellemetlen időjárás miatt ugyan elmaradt, de feltehetően ezt próbálta ki a gróf. Ezt a füredi kirándulást Petrich András altábornagy festő egy nagyméretű rajzon is megörökítette, amelyet a Nemzeti Galéria őriz (4. kép).

1804-ben Ferdinánd főherceg látogatásakor egy nagyszabású ünnepség keretében 57 kicsi és öt nagy hajó részvételével tengeri ütközetet mutattak be a Keszthelyi öbölben, amelyen a Phoenix is részt vehetett, és a vendégek egy szigetről tekintették meg a „csatát”. 1807-ben Károly főherceg-tábornagy jött Keszthelyre. Őt is felvitték a Phoenixre, és egy kisebb hajóutat tettek. Richard Bright 1815-ben járt

Keszthelyen. A Phoenixről azt írta, hogy „... hol kirándulásra, hol meg teherszállításra használgák, ha sót kell hozni a tó tulsó végéből.” Őt is meginvitálta a gróf. Fenéken a parton hat velencei viseletbe öltözött evezős várt rájuk, hogy csónakon a hajóhoz vigyék őket.

A kirándulásokra fel kellett készülni. 1821 júliusában a pompakedvelő Festetics László indult kirándulásra két hajón. A Phoenix mellett egy kutter vett részt az úton – a gróf a kényelmesebb kutteron szándékozott utazni. Részletes utasításában előírja, hogy „a nagy hajóra kerüljön 24 evedző mint közlegény, egy kormánytartó, egy vitorlák mestere, egy vas matska mester és egy szakács mint altisztek... A kutterra rendeltetnek 16 evedzők mint közlegények, egy kormánytartó, két vitorlamester, egy vas matska mestere mint altisztek... A két hajóbéli ágyúkhöz 4 ágyús és két ágyúslegény adatik; ezekből Kurti és Knobloch mint ágyúsok és Novák mint ágyúslegény a kutterra, aztán Zitzmann és Kaufmann mint ágyúsok és Sütz mint ágyúslegény a nagy hajóra.... Vasvári Chirurgus mint kísérő a nagy hajóra vitetik. A kuttert kormányozza Bori Antal hajósmester, a nagy hajót Kehrnfő inzszenér...Pfeiffer szakács, Kranzler cukrász s mellettük egy kukta a nagy hajón lesznek, hogy az én asztalomra való ételeket készítsék. Velem lesz két vadász a kutteron. ...300 ágyútöltés a hozzájuk tartozandó rakettikkel... A hajókon legyen rezervában; festékek, szegek, fák a vitorlákhoz és hidakhoz, a szükséges szerszámok etc.... A bibliothékában lévő Sprechrohr – szócső – ...az útra a Balaton mappája vitetessen fel.

A közlegénység és altisztek számára vitetik 1 mázsa sajt és 4 musta birka, 200 darab közönséges és 20 darab fejérből kenyér; 10 akó bor közönséges, és jobb féle 2 akó.

Az én asztalom számára megyen 1 akó bor boutelliákban; Tolnai extra vörös bor flk akó, szinte boutelliákban; somlai szinte fél akó; tokaji 6 boutellia; 12 boutellia sopronyi ausbruch; 12 bout. silvorum; 2 bout. liquor; egy darab svájczert sajt; három fehér kenyér és a többi: az ide mellékelt consignatio szerént.

A halászok vigyenek magokkal hálókat, halak fogására.”

Meddig volt használatban a Phoenix gálya? Többen úgy vélték, hogy az 1830-as évek végén mehetett tönkre, mert Vas Gereben, aki nagy tisztelője volt Festetics György munkásságának, 1856-ban Bécsben kiadott „Nagy idők,

nagy emberek” című munkájában azt írta, hogy 15 évvel korábban ő még látta a nagy hajó korhadó bordáit. Tévedett. Talán az említett 1821-es kirándulás lehetett a Phoenix utolsó útja. 1820 augusztusában részletes utasítást küldött Bécsből Festetics László, az új „Josephine” kutter megépítésére vonatkozóan. Ebben a 8. pontban a következők olvashatók:

„8. A mostani nagy hajó még ezen holnapban sóért menjen Borri kormányzása alatt; Kehrn fő-inzsenér is Kotsányi praktikánssal együtt véle mennek, kivált azon célbul, hogy ez úttal a Balaton tavának mélysége több helyen megmértesse, különösen Siófoknál és Szamárdínál, mely helyeken t. i. valaha a Balatonnak lecsapolása eszközölthetne. Kehrn fő-inzsenér az ezen mérésekhez szükséges instrumentumokat is magával el fogja vinni.

9. Mivel a mostani nagy hajó esztendőre el bontatik, annak jobb fáibul egy általjáró hajó (nyilvánvalóan egy komp) készíttessen.

10. Az új nagy hajóhoz egy nagyobb féle csónak csináltasson, melyen t. i. a só a partrul a hajóba vitetik és egyéb kisebb ekskúriók a hajóból tétet-hessenek.

11. Az új nagy hajónak készítésére valami tíz jártas hajós ácslegényekre szer tétessen; azok Győrött vagy Rév-Komáromban meg fogadtat-hatnának.

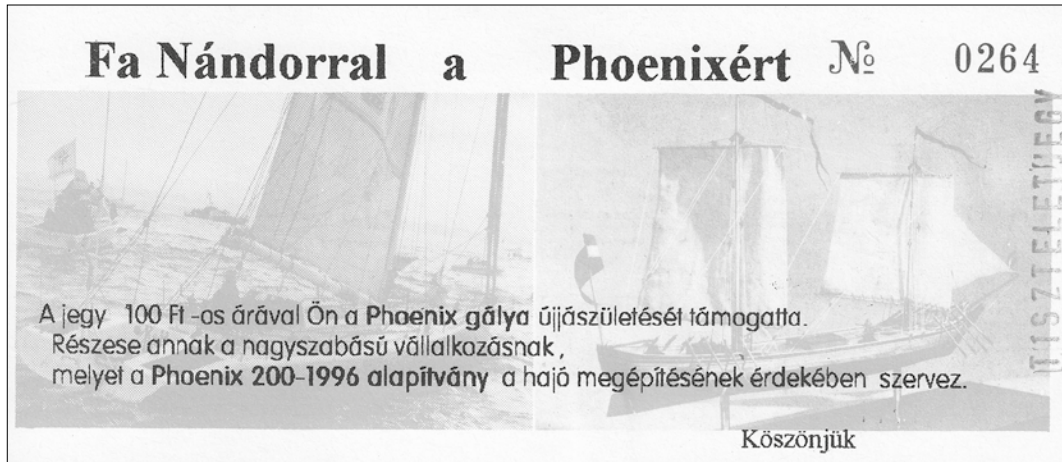
Az új hajó megépítése azonban elhúzódott. Csak 1823 januárjában kezdték meg a hozzá való fák átszállítását Szentgyörgyről a jégen át Fenékre. Sőt 1823 áprilisában úgy döntött a gróf, hogy „idén a nagy hajónak építése nem kezdetik.” Feltehetően még 1824-ben sem kezdődött meg a munka, mert a gróf Bécsből írott levelében közli az igazgatósággal, hogy „az újonnan építendő nagy hajó orrán felállítandó két oroslány fából, két farkkal, és két rézből készült karddal és egy Postamenttel (talapzattal) gyékénybe bépakkolva Keszthelyre küldetett.” A két egymással szemben álló, kardot tartó, kétfarkú oroslány a Festetics címer pajzsán látható.

Nem tudjuk, hogy a Phoenix meddig szelte a Balaton vizét. A legvalószínűbb, hogy amint az az 1820-as utasításban olvasható, az új hajó építésével egyidejűleg elbontották. Az új hajó 1827 nyarán készült el, ekkor rendelte el a gróf, hogy a „fenéki újonnan épült nagy hajó eresztessen a vízbe.” Az új hajónak a nevét nem ismerjük. Nem lehetett olyan hosszú életű, mint a

Kristóf és a Phoenix voltak. Az eladósodott Festetics László vagyonát 1828-ban zár alá vették. A veszeteséges fenéki hajóarzenált felszámolták. Egy 1831-ben a Pécs, Sopron és Bécs közötti utat ismertető leírás Fenéknél megemlíti a Phoenix és a Josephina nevű hajókat, de szerinte „ez a kettő már elromlott.” Az akkor közlekedő nagy hajóról azt írja, hogy „70 láb hosszú, 15 láb széles, 9 1/2 láb magas. Ezer mázsányi terhet bírhat el és a tengeri Soner építési mód szerint úgy vagyon alkotva, hogy a terehhordásra hasonlólul mint a mulató Badacsonyi utazásra alkalmas.” Ekkor még a Festetics László által említett kutter is forgalomban lehetett, mert „vagyon még Fenékben az Angoloknál Kotter név alatt esméretes Hajó is... ..melly Országunk igen kedvelt Nádorját 1825. B Füredi savanyó víz mulattakor a Balatonyon mulatva sétáltatta és Don Miguel Portugálliai Királyt 1825-be több más Idegenekkel hajókázva tengeri mód szerént mulattatott.” De ez nem tarthatott sokáig, mert John Paget 1835-ös magyarországi utazásáról szóló munkájában már azt írta: „...az embernek szíve fáj midőn e roppant vízre tekint. Olyan holt, minő csak Palesztinában a megátkozott Holttenger lehet! ... rajta egyetlenegy hajó sem libeg.” Ezt erősítette meg 1836-ban Fényes Elek Magyar országnak, 's a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben című munkájában: „Ezelőtt több esztendőkkel G. Festeticsnek egy vitorlás hajója járt a Balaton taván, Keszthelyről dongákat és más faeszközöket vivén Kenesére, ott pedig sóval rakodván meg, de ez már régen elmaradt.”

A Phoenix gálya, amely a maga korában méltán vált híressé, hiszen nem csak a Balaton máig legnagyobb vitorláshajója volt, de a haladást, a modernizációt is jelképezte. Történetével, a rá vonatkozó forrásokkal neves kutatók többször is foglalkoztak. Így emlékezete máig eleven. Rick Csaba keszthelyi vállalkozó midőn értesült arról, hogy a hollandiai Lelystadban egy tíz éves program keretében újjáépítik a 18. század elején Ausztrália partjainál elpusztult, 56 m hosszú, 53 m magas, három árbócos BATAVIA tengerjáró hajót, elhatározta, hogy újjáépíti a Phoenix gályát. Feleségével Törő Évával 1994. január 2-án elkészítették a „PHOENIX 200” Alapítvány alapító okiratát (a Zala Megyei Bíróság 1994. március

5. kép. A PHOENIX 200
Alapítvány
támogatójegye.

14-én vette azt nyilvántartásba). Az Alapítvány létrejöttét 1994. január 20-án, a Csokonai ÁMK-ban, a világot körbehajózó Fa Nándor élménybeszámolójához kapcsolódóan jelentették be (5. kép). Az alapítókön kívül kurátorok lettek: dr. Gyergyák Ferenc, Klie Zoltán, Dr. Müller Róbert, Takács Lajos, Varga Sándor. A gyakorlati feladatok megoldására létrehozták a PHOENIX hajóépítő és szolgáltató Bt-t, amelynek a beltagja maga az Alapítvány lett. Az eredeti elképzelés szerint a hajó már 1996-ra, a Budapestre tervezett világkiállításra elkészült volna. 1994. május 2-án Az EXPO 1996 Világkiállítási Pályázati Bizottság a vízrebocsátás rendezvény-pályázatát elfogadta és előjegyzésbe vette. Júniusban Keszthely Város Önkormányzata közvetlen a Balaton partján egy csaknem 2000 m²-es területet bocsátott az Alapítvány rendelkezésére a Phoenix építési telephelyének kialakítására.

Közben április folyamán szerződést kötött az Alapítvány Baka Attila hajóépítővel a balatonfüredi S.O.S. Sporthajó Szerviz tulajdonosával az új Phoenix megtervezésére. Baka Attila már korábban is foglalkozott a Phoenixszel, hiszen a Közlekedési Múzeum megrendelésére elkészítette a hajó 1:50 léptékű modelljét. Virágh Zoltán és Magyarósi Imre mérnökök közreműködésével 1994. szeptember végére elkészültek a tervek. A hajó főbb méretei igazodtak az eredeti hajóhoz, és a következők:

Legnagyobb hossza:	31,21 m
Legnagyobb szélessége	5,76 m
Legnagyobb merülése	1,20 m
Vízkesztorítása	87 m ³

Oldalmagassága	2,15 m
Maximális vitorlafelület	250 m ²
Szállítható személyek száma	75 fő
Személyzet létszáma	11 fő

Az új hajó megőrizte a Phoenix minden jellegzetes vonását, de a korhűség mellett, megfelelően elrejtve, mai modern szerkezeti megoldásokat is alkalmazott. Erre a mai kor biztonsági követelményei miatt is szükség volt. A főbb szerkezeti elemek az amerikai „West System”- rendszer ragasztott technológiájával készülnek. Ez a biztonságot növeli, de a látványt nem befolyásolja. Így a szerkezeti elemek az eredetinél vékonyabbak lesznek. A hajó pedig könnyebb, mint az eredeti, amit a fenéken, a gerinc alatt elhelyezett 300 kilós ólomnehézék egyenlít ki. Ezért a hajó súlypontja mélyebben lesz, ez pedig nagymértékben növeli a stabilitását. A kikötői manőverek és szélcsend esetén a mozgást egy a hajó oldalán elhelyezkedő vízszintes VOLVO motor (teljesítménye 214 kW) biztosítja. A hajó funkciója megváltozott, nem teherszállításra, hanem az igényes turizmus kiszolgálására készül. A fedélzet három részre tagolódik. Az emelt orrfedélzeten és a szintén emelt tatfedélzeten csak a személyzet tartózkodhat. A középső, besüllyesztett főfedélzet fogadja be az utasokat. A rakodóteret emberi tartózkodásra alkalmas társalgóvá kellett tenni, és úgy berendezni, hogy az ezredforduló turistái kellemesen érezhessék magukat. Ennek megfelelően itt kap helyet a büfé és a bárpult, a hajó oldalán pedig kárpitozott bútorok találhatók. A tér közepén helyezkedik el a faszervezetű,

tolótetős lejáróház és a lépcső. Ugyancsak a társalgóban kap helyet egy kiállítás, amely a Phoenix és újjáépítésének történetét mutatja be. Az 1994 októberében elkészült költségvetés szerint az új hajó 46 millió Ft-ért építhető meg.

Klie Zoltán építész elkészítette a Phoenix kikötőjének tervét. Eszerint a móló keleti oldalához csatlakozott volna egy fából készült mólószárnny. Így a kikötött hajó a mólóra merőlegesen helyezkedett volna el, tehát a sétálóok oldalról láthatták volna azt. A terv tartalmazta a móló átvágását és fahíd építését is. Ezáltal az 1958 előtti állapotnak megfelelően élő vízhez juthatott volna a móló és a sziget-fürdő közötti öböl, amelynek további feliszapolódását meg lehetett volna akadályozni.

Egy hatástanulmány és az üzleti terv igazolta, hogy az ősztől tavaszig a nagyközönség számára látogatható hajó, amely menetrendszerűen tett volna kisebb hajóutat a Keszthelyi öbölben, ill. időnként, Festetics György 1801-es útjára emlékezve ellátogatott volna Balatonfüredre is, rentábilisan, veszteség nélkül üzemeltethető. Az Alapítvány határozata értelmében az elkészült hajót üzemeltetésre térítésmentesen Keszthely Város Önkormányzata kapta volna meg.

A hajó építéséhez megfelelő képzettségű munkaerőre volt szükség. 1987-ben azonban megszűnt Magyarországon a fahajóépítő szakképzés. Ezért az Alapítvány kezdeményezte, hogy újra induljon OKJ-s hajóépítő szak a keszthelyi Műszaki Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet keretében. A Bt. közreműködött a tananyag kidolgozásában, gyakorlati oktató biztosításában, és a gyakorlati képzés beindításához pályázat útján megszerezte a szükséges szerszámokat és gépeket. Ez a szakképzés máig működik Keszthelyen.

Az Alapítvány szerződést kötött a CREATE Marketing Bt-vel a hajóépítés marketig tervének elkészítésére. A Phoenix feltámasztásának tervéről nem csak a helyi, de az országos sajtó is részletesen beszámolt. Jótékonyági koncertek, előadások, és személyes megkeresések segítségével 1996. március 1-ig 194 támogatója lett az Alapítványnak. Az ő segítségével kezdődött meg 1995 tavaszán az önkormányzattól kapott területen a sója – beton alapozású, fából épített rámpa, ahonnan a kész hajót vízre lehet ereszteni – kialakítása. A kavicságyhoz szükséges 66 m³ kavicsot a Pajtika Bánya Kft. ajánlotta fel. A 2,2 m széles, 34 m hosszú betonlaphoz a Readymix Betongyártó Kft. biztosított több mint 37 m³ betont. A kerítés oszlopokat a VEGS-től, a dróthálót Cserép

6. kép. Az Alapítvány kurátorai a hajó gerinc avatásán, 1995. május 1.

Miklóstól és Pál Vilmostól kaptuk. A kétszárnyú vaskaput Boros László készítette, a sója faszerkezetéhez az akácfa anyagot Mile Zoltán fakereskedő adta.

A legnagyobb feladatot a hajó gerincének elkészítése jelentette. Fatér Csaba gyenesdiási vállalkozótól kaptuk meg a szükséges tölgyfa rönköket, amit a keszthelyi erdészet telepén fűrészelték méretre, majd a BÉSZÖV műhelyében meggyalultak. Innen az anyag Zalahalápra, a BEFAG Parkettaüzemének szárítójába került, ahol a nedvességtartalmát az előírt 12 %-ra csökkentették. Ezután szállítottuk a kész alapanyagot Baka Attila műhelyébe, ahol a német M. und H. von der Linden hajófelszerelés forgalmazó és hajóépítő cég által megelőlegezett ragasztóanyag segítségével elkészült a 31 méteres, 60 cm magas, 28 cm széles hajó gerinc, amit három darabban szállítottunk Keszthelyre. Az ünnepélyes avatóra 1995. május 1-jén került sor. Néhány borda elkészítésével érzékeltetni lehetett a hajó méretét (6. kép).

Sajnos ezzel a helyi lehetőségek kimerültek, az Alapítvány tevékenysége kifulladt. Nem sikerült beszerezni az építési terület fölé a nagy sátozt, ami az időjárástól független folyamatos munka feltétele volt. Minden jelentős sajtóorgánumban beszámolt a hajógerinc elkészüléséről, és arról, hogy a munka folytatásához immár egy nagybefektető kell. Ezt nem sikerült találni, így a további munka leállt. 2000-ben a város visszakereste az elgazosodott, gazdátlan területét. A hajógerincet szétszedtük, és az Mile Zoltán fatelepére került. 2007-ben még szerveződött egy összejeövetel a Festetics kastélyban egy reménybeli befektető tájékoztatására, de ő is visszalépett. 2011-ben megszűnt a Bt, 2015-ben pedig törölték az Alapítványt. 2021 őszén közvetítőn keresztül jelentkezett egy anonimitást kérő, jövőbeli befektető. Az egykori kurátorok lemondtak jogaikról, és térítésmentesen átadták a tervdokumentációt, abban a reményben, hogy álmukat valaki végre megvalósítja. 2022. február 22-én Mile Zoltánnal és Takács Lajossal megnéztük az immár csaknem 22 éve „pihenő” hajógerincet. A most hozzávetőleg nettó 10 millió Ft értéket képviselő gerinc kitűnő állapotban van. Csak remélhetjük, hogy nem kerül ebek harmincadjára, és rendeltetésének megfelelően beépítésre kerül az újjászülető Phoenix gályában.

AJÁNLOTT IRODALOM:

- Bíró József: Hajók a Balatonon. Tihany, 1971.
Cséby Géza: A keszthelyi Helikon. Gróf Festetics György szerepe a magyar művelődéstörténetben. Zalaegerszeg, 2017, 95-107.
Dömötör Sándor: Keszthelyről Kenesére... Hajóutazás a Balatonon 1808-ban. i-IV. Balatoni Kurír 1938, május 11 – június 1.
Eperjessy Kálmán: A balatoni hajózás történetéhez. Térképészeti Közöny 3 (1934-1935) 144-146.
Madarassy László: A Festeticsek és a Balatoni hajózás, i – X. Balatoni Kurír 1940-1941.
Sági Károly: Antonio Borri- Bori Antal. Veszprém M. Múzeumok Közleményei 18 (1989) 435-446.
Tóth Lajos: 200 éves a fenékpusztai hajóarzenál (dokumentációs tanulmány). Bp. 1965

Cséby Géza Üzenet haza

HÉT FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZ CSOPORTOS TÁRLATA A KESZTHELYI
BALATONI MÚZEUMBAN

Különleges és érdekes tárlattal nyitották meg 2022-ben a keszthelyi Balatoni Múzeum időszaki kiállításainak sorát. Hét keszthelyi kötődésű fiatal festő, grafikus és szobrászművész mutatkozott be egy közös tárlaton. Nemcsak a keszthelyi születés (talán csak Miklós Hajnal a kivétel) számukra a meghatározó, de az is, hogy valamilyen módon a 2000-es években végezték el a Magyar Képzőművészeti Egyetemet.

A remek kezdeményezés valóban meghatározó színfoltja lehet a Balaton-parti városnak. Ez olyan út, amely lehetőséget ad arra, hogy szélesebbre tárja a fiatal alkotók bemutatkozásának keszthelyi lehetőségeit. Saját szegénységünk, hogy e tehetséges művészekről szülővárosukban csak az ismerősök szűkebb köre, vagy a vájt fülűek remélhetően szélesebb társasága tudott. Pedig érdemes odafigyelni rájuk! A tárlat azt is bebizonyította, hogy az egyetemről kilépő alkotók megannyi gondolattal, olykor teljesen más úton indulnak el saját művészi pályájukon. Persze ilyen fiatalon még tagadhatatlan az elődök hatása, amelyből lassan alakulhat ki a saját látásmód, de úgy

Enteriőr a kiállításról

AGÁRDI OLIVÉR
ATTILA: Erika olaj,
 vászon 2022

érezem, hogy a kiállító művészek ezen a küszöbön már túljutottak. Kialakult az a forma és stílus, amelyek a csakis rájuk jellemző, egyéni látásmódot képesek megjeleníteni és a néző számára közvetíteni. Ez nem könnyű, de fontos és lényeges. Mondhatnánk ez az egyetlen járható út valamennyi művész számára.

A formák különbözőek, de a piktúra, grafika és szobrászat nemes hagyományából építkeznek, üzeneteket közölnek, amelyeket nekünk kell megfejteni és megérteni. Ahány ház, annyi szokás – szokták mondani, de értelmezhetjük úgy is, hogy ahány művész, annyi stílus. Hisz minden alkotó közlendőjét – és ezt valamennyi művészeti ágra értem – saját bensőjén át, saját látásmódját, világhoz való kapcsolatát, hangulatát, tehát önmagát adja. A Keszthelyhez több szálon is kötődő alkotók ugyanakkor – amint azt a Balatoni Múzeum invitáló sorai is rögzítik – felteszik az ősi kérdést: „Az eltérő technikákkal készült fest-

mények, grafikák, szobrok, installációk narratív hangvétele egy olyan fajta párbeszédet próbál elindítani, amely egy nagy kérdést feszeget: Mi is a művészet?”

A párbeszédre valós lehetőséget ad e tárlat, s talán a kérdésre is megfogalmazódhat az adekvát válasz. Nagyon fontos egy másik alapvetés, hogy az emberek megértsék: művészetek nélkül szegényebbek, igénytelenebbek és szomorúbbak lennénk. Bizonyos fokig ma az önkifejezés bőségét tapasztalhatjuk, de nem feledhetjük, ha a művészet bármely ágáról szólunk, el kell tudnunk választani a magot az ocsútól, és ennek egyetlen útmutatója a baratói örök igazság lehet: „Csak tiszta forrásból.”

S a fiatal művészek a tiszta forrásból merítettek.

Agárdi Olivér Attila festőművész elsősorban portréival jelentkezett. Képeire jellemző a drámai, sötét tónus, ahol a szimbólumok is fontos helyet kapnak. Mindazonáltal művei nem lehangolóak. Nézzük például a reményt sugárzó, elültetendő szőlőtövet, amely a jövőbe vetett hit, a megeredés, virágba borulás és termővé válás erőteljes megfogalmazása (*Reményt ültető*). Képein markánsan jelennek meg az arcok, olykor kissé sejtelmes háttérrel, de valójában a továbbgondolás igényével, olykor absztrakba hajló vagy éppen szürrealisztikus világgal (pl.: *Felnőttek*). Lényeges tudnunk, Agárdi esetében ne csak az embert nézzük, de az őt körülvevő, a felszín alatt rejtőző tartalmat is.

Burucs Szabolcs grafikusművész érdekes és izgalmas világa megmutatkozik festményében, grafikájában, szobrában, fali installációiban. Színei visszafogottak, s ha ennek okát keressük, leginkább maga a művész ad rá választ: „Sokáig foglalkoztam magamban a kérdéssel, hogy miért nem vonzódom túlzottan a színekhez, mely kérdésre csak az utóbbi időben találtam választ. Meglátásom szerint a fehér gondolati síkon a totális fényt szimbolizálja. Igaz, ezt a fényt szemünkkel nem láthatjuk, csak filozófiai síkon létezik számunkra.” Sajátos filozófiája jelenik meg festményén és több kompozícióján, nem titkolva a bibliai gyökereket. Neki Krisztus kereszthalála nem a szenvedést, de a tanítást juttatja eszébe. Két munkáján is a Megfeszített felfelé, a fény felé mutató uja a tanítás, az örök igazság transzcendens, ugyanakkor valóságos lényegét ábrázolja. Két

munkáján is figyelemre méltó az a felismerés, hogy az idő adta anyagváltozás (öregedés, rozsdásodás) is jól felhasználható a kompozícióinak megtervezésénél és megvalósításánál (Az idő-vas fogalom ciklus).

Hermann Zsófia festőművész képein a teljesen tiszta, fehér háttérből tűnnek elő a kevés színnel, foltszerűen megfogalmazott, bátor ecsetkezelésű lágy kontúrok. Ez a háttér erősebb hangsúlyt ad a művész által ábrázolt személynek, állatnak (*Kiterített nő*, *Szarvasbőgés*). A képek mondandója mögött felsejlik egy mélyebb értelmet is mutató vízió, múltra való rezonálás, az őt körülvevő világ megannyi üzenete, amelyre kényszerűen, művészi hitvallásából fakadóan reagál. Hermann installációkat is készít; ezeken maga által kreált sajátos mikrovilágokat teremt apró tárgyakból, legyen az saját alkotás, vagy talált és megmentett apróság.

Hermán Aliz szobrászként végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, később mégis a festészet felé fordult. Saját bevallása szerint „Főleg fa, néha papír alapra készítem a képeimet, melyeken családtagok, barátok szerepelnek. A téma jellemzően egy életesemény, vagy sze-

BURUCS SZABOLCS:
Az idő-vas fogalom III.
vegyes technika
2012

HERMÁN ALÍZ:
Életfa
krétaceruza
MDF lap 2020

mélyes érzélem. Sok rajzomon állatok jelennek meg, ezek mint attribútumok emberi tulajdonságokat vagy alapösztönöket szimbolizálnak. Minden kétséget kizárva kompozícióin az erős színek dominálnak, a vörös, a kék, a zöld. Képei óhatatlanul magukhoz vonzzák

HERMANN ZSÓFIA:
Szarvasbőgés akril,
vászon 2022

**MIKLÓS
HAJNAL:**
Ültető akrill,
vászon 2019

a látogató tekintetét, s nem csak azért, mert portréi első látszatra is érdekesek és izgalmasak, hanem azért, mert az arcok, formák az ábrázolt személy belső karakterét is képesek elénk vetíteni. Szobrász-technikáját az „Összeértünk” egymásba hajló csigavonalának míves, ugyanakkor egyszerűnek tűnő, meleg színvilágú kompozíciójában csillogtatja meg, nem titkoltan egy lényeges emberi dologra is rámutatva: a kapcsolatok szövődésére.

Miklós Hajnal festőművész az ember és a természet viszonyára hívja fel képeivel a figyelmet. Fegyelmezett harmóniával, valamennyi képén erőteljesen megjelenő kék színnel üzen mindannyiunknak. A kék színekkel megfestett három, egymáshoz tartozó kép (*Jelen2*), vagy a mellette lévő kék portré (*Jelen1*) nemcsak hangulatában érdekes, de közlendője, kissé sejtelmes világa is megszólít, akár a többi képé. A gázmaszkos portré, vagy az arcát zöld palmaággal eltakaró nő esetében már nem az arc a fontos, hanem az éltető természet megmaradásáért száll síkra. Kiáltás ez, és lírai megfogalmazás. Valamennyi műve benső indíttatású piktúra.

Molnár Eleonóra festőművész bátor ecsetkezeléssel jeleníti meg kevés színű képeit. Formái, színei a pillanatnyi belső elképzelések kivetítésének markáns megoldásai (*Fenyő, Xátiva*). Széles ecsetvonásokkal alkotja meg munkáit. A pillanatnyi gondolatok azonnali megjelenítése érdekes és valójában izgalmas műveket eredményez. „Magára a folyamatra helyeződik a hangsúly, különböző tényezőkre és hatásokra, melyek festés során fellépnek.” – vallja be önéletrésében. S ez a forma és tartalom konzekvensen megmutatkozik Molnár kiállított képein.

Tóth Xénia festőművész állandó témáját az önmegismerésben, az önnön világunkkal, belső lényegünkkel vívott harcban találta meg. Mindezt több formában óhajtja elénk tárni. Ízelítőt kapunk a videó-művészetéből (néha megdöbbenően nyers valóságképpel). Hasonlóan izgalmas a „Tükör” című alkotása. Ebben arra keres választ, hogy az ember mit lát, hogyan érzékeli saját tükörbeli képmását, amely sohasem azonos azzal, amit esetlegesen egy másik ember érzékel. A tükör, amely jelen esetben az alakok vászonra festett körvonalát, testetlen testét jelenti mélyebb üzenettel bír. A művész szerint: „A jelmezek szoborszerűséget, merevséget, alkalmanként az arcnélküliséget képviselik, a fizikai megjelenés mögött rejtve maradó lelket akarják kifejezni.” Az „Élőkép”

**MIKLÓS
HAJNAL:**
Jelen 3
akvarell,
vászon
2022

című mozgalmas textília több árnyalatú fehér színben tobzódó virágözöne ismét egy külön világot, meg merem kockáztatni, egy tisztább világ ígéletét hordozza.

„Az *Andrássy úttól a Múzeum utcáig*” címében is a keszthelyiséget, balatoniságot vállaló csoportos kiállítás ennek a hét fiatal művésznek az érdeme, akik most első alkalommal mutatkoztak be a „szülöttem föld” szélesebb közönsége előtt. Csak remélni tudjuk, hogy ezek a tárlatok rendszeressé válnak. Mindez betekintést engedne abba a felelősségteljes munkába is, ami az egyetemen folyik, neves tanárok irányítása alatt.

Nem hagyható ki az, aki a szervezés, rendezés nem kis odafigyelést igénylő munkáját végezte. Képző- és textiltervező művész, aki évtizedek óta aktív szereplője Keszthely művészeti életének, kiállítások szervezésének, a város képzőművészeti életének: **Péczeli Bauer Margit**. Ugyanakkor fontos, hogy a múzeum is felismerte és magáévá tette ennek a tárlatnak nagyon fontos lényegét.

S végezetül, ha feltesszük ismét a fiatalok és kiállítás-rendezők egyik legfontosabb kérdését, mi a művészet? Karinthy Frigyes gondolataival válaszolhatunk:

Én mondtam: mindent abba kell hagyni:
A művészetnek ne legyenek korlátai
Se ütem, se vonal se szín.

Vagyis az a művészet, amit az ember gondol.
És ha nem gondol semmit, az is művészet –
És ha csak érez valamit, az is művészet
És ha neked nem, hát nekem.

(*Nihil, Recitativo* - részlet)

TÓTH XÉNIA:
Tükör
installáció,
vegyes
technika
2021

Szálinger Balázs

“Ami megmaradt, azt az ember őrzi”

EGY KÉSZÜLŐ INTERJÚKÖTETBŐL KÖZLÜNK MOST EGY ELSŐ RÉSZLETET. AZ INTERJÚK ALANYA AZ IDÉN 75 ÉVES CSÉBY Géza.

Sz. B.: Gyerek voltál még, amikor az ötvenes évek zajlott, illetve 1956 történt. Milyen benyomásaid vannak arról az időszakról?

Cs. G.: 1956-ban elég érdekes hangulat alakult ki Keszthelyen. Szekeres Zoárdéknak volt egy rádiós boltjuk. Pontosabban javító volt, szerviz. Bevitték a rádiót, és... akkor még lehetett javíttatni a rádiókat. Náluk volt az első televízió is, ott, a boltban. Nagyon nagy dolog volt.

Sz. B.: Hol volt ez a bolt?

Cs. G.: A sétálóutcán, ott, ahol most a Túri Török Tibornak van a giccsmúzeuma. Keszthelyen senkinek sem volt televíziója. Rádiót még lehetett hallgatni, azért az volt, de nyilván képeket nem lehetett látni. És ugye magyar adás sem volt, vagy legalábbis Keszthelyen senki se tudta fogni. Zoárdék kirakták a televíziót az ablakba, és este mindig az osztrák, a bécsi híreket lehetett látni. Sok ember nézte, mi történik Budapesten, de ezt Bécsen keresztül kaptuk meg. Mindig volt valaki, aki tudott németül, és az fordította az ott állóknak. 1956-ban csöndes volt a város, néma csönd volt, de azért megjelent egy kis katonaság, egy kis egyetemi ifjúság, főleg a főtéren. Elbontották a szovjet emlékművet, és visszahozták a Festeticset. Ami most a kastélyban van.

Sz. B.: Amit szén alatt találtak meg a múzeum pincéjében?

Cs. G.: Igen. Sági Karcsi bácsi mentette meg. '56 után pedig a Fehér Ember-szobrot Sági elvitette a múzeumba, a Festetics-szobrot pedig... talán a hatvanas évek elején volt egy konferencia, ahol Keresztury Dezső is felszólalt, és akkor avatták újra nyilvános helyen. A főtéren nem kerülhetett, a kastély lett az új helye. Jó lenne már felújítani, mert lassan kilyukad az egész.

Sz. B.: A családban hogyan csapódott le a nagypolitika által hozott hangulat?

Cs. G.: Apám akkor még élt, és mentünk át a nagynénémékhez, és mondta a nagynéném, hogy hoztam kötszert, gyógyszert, mert nem lehet tudni, hogy mi történik, mindenesetre legyen elsősegély. Jövünk hazafele, és akkor vettem észre, hogy az emberek állnak az utcán, és a Vödört hallgatják.

Sz. B.: A Vödört?

Cs. G.: Így hívták Keszthelyen a hangosbemondót, amiből kettő vagy három volt elhelyezve a városban. A városházáról irányították, és az eboltást szokták rajta bemondani meg más közérdekű dolgokat. És hallom, hogy a Vödörben azt olvassák be, hogy az éjjel folyamán szovjet csapatok mentek át a városon, kérjük a lakosoktól, hogy ne mutassanak ellenállást, különben a csapatok Keszthelyt a földdel teszik egyenlővé.

Sz. B.: Ez biztos megnyugtatta az embereket.

Cs. G.: Jól is éreztük magunkat tőle.

Sz. B.: Hol volt ez a három Vödör?

Cs. G.: Volt egy a Kisfaludy és a Sétálóutca sarkán, a városházánál is volt, a harmadikra már nem emlékszem, hogy volt-e egyáltalán, de ez a kettő biztosan. Később utánanézttem, hogy ez csak afféle tartalom nélküli kimenő szöveg volt-e. De nem, valóban jött egy egység. Délről, Fenépuszta, talán Marcali felől, Sármellékre mentek, Alsópáhok irányába. Azt a parancsot kapták, hogy ne is jöjjenek be a városba, hanem egy berki utat használjanak.

Sz. B. Az emberek csak kommentálták az utcán a híreket.

Cs. G.: Volt a Csillag házaspár, ők voltak a városban a sírásók. Eléggé szerették az italt. Jön a Csillagné dülöngélve, amikor mindenki hallgatja ezt a szöveget a Vödör előtt, hogy a földdel teszik egyenlővé... erre elordítja magát, hogy forró vizet nekik, mint az egri nők! Ilyen apró pillanatok maradtak meg a fejemben. Meg hogy amikor november elsején mentünk le a temetőbe, a főtéren a Festetics-szobornál az egyetemisták őrt álltak. Az erdészlet után az első ház rendőrőrs volt. Előtte volt egy nagy vörös csillag, azt széjjelverték. Negyedikes voltam. Ezek képek és emlékfoszlányok, de a mindennapokat persze nem ezek határozták meg az ötvenes években. Bár ahogy megállamosították apám patikáját, ő elég hamar beteg lett, és azért ez rányomta a bélyegét az életünkre.

Sz. B.: Lehetett összefüggés a két dolog között?

Cs. G.: Kilyukadt a gyomra az idegességtől, majd tüdőrákot kapott.

Sz. B.: Ezek pont azok a betegségek.

Cs. G.: Igen, végig stresszes volt, aztán 1957-ben meg is halt. Akkor voltam tízéves. Utána, '62-ben meg a lengyel nagymamám halt meg, aki már itt élt Keszthelyen, és valahogy mindig úgy alakult, hogy amikor az ember egy kicsit felszabadultabb lett volna, valaki meghalt a családban. Ez eléggé nyomasztó volt.

Sz. B.: Ő itt is halt meg?

Cs. G.: Igen, és amikor először voltunk Varsóban a rendszerváltást követően anyámmal, akkor hoztunk neki egy marék földet. Anyám folyamatosan mellettem volt, én meg az egyetlen fiacskája voltam. Amit csak meg lehetett adni, megkaptam, de így is sokszor éreztem, mennyire hiányzik apám az életemből. Mégis csak azért van apa meg anya, hogy a gyereket ketten neveljék. Sok dolog volt, amit még jó lett volna vele együtt átélnem.

Sz. B.: De ahogy mondtad, a mindennapokat nem ezek határozták meg.

Cs. G.: Valóban, leginkább azt vártam, mikor lesz karácsony, mikor lesz húsvét, mit kapok majd.

Sz. B.: Mit szoktál kapni?

Cs. G.: Volt, hogy építőkockákat. Diavetítőt. Ólomkatonákat. Aztán egy olyan rudacskákból álló valamit, amiből egy házat lehetett összeállítani. Nekem egyszer sikerült csak, a további öt alka-

lommal a szüleim rakták össze. Aztán kaptam egy kicsi katonai dzsipet fémből, azt pedig Lipszki bácsi csinálta nekem, az ezermester lengyel, aki mindent meg tudott csinálni.

Sz. B.: Ő itt élt?

Cs. G.: Persze, ő is letelepedett, itt is van eltemetve a feleségével, édesanyjával együtt. A húsvét különösen jó volt, akkor már kisütött a nap, kicsit melegebb is volt. Lehetett még kapni ilyen savanyú, színes cukorkákat. És három nappal húsvét előtt bemegyek a szobába, és lám, itt van három szem cukorka... ez azt jelzi, hogy már járt itt a nyuszi, biztos jön majd még. Szóval a húsvétnek is megvolt a maga várakozása, nemcsak a karácsonynak. Egyetlenegyszer, emlékszem rá, kaptam egy rollert.

Sz. B.: Mi volt az, ami gyerekkorodban vonzott úgy, hogy esetleg majd azzal szeretnél foglalkozni?

Cs. G.: Nem nagyon volt ilyen. Vagyis mint minden gyerek, én is vagy rendőr, vagy pap akartam lenni.

Sz. B.: Mit olvastál? Mi érdekelt?

Cs. G.: Volt még olyan, hogy Ifjúsági Könyvtár. Kicsi könyvek voltak, 3 forint volt darabja, és azokat olvastam. Hajótöröttek szigete. Vagy A Pendragon-legenda, azt nagyon szerettem. És hát a mesék. Amikor még nem tudtam olvasni, a nagymamám olvasott föl. De mivel ő lengyel volt, és magyarul nem nagyon tudott, lengyel meséket olvasott. Az első vaskos kötet, amit karácsonyra kaptam, az Illyéstől a Hetvenhét magyar népmese. Kolozsvári Grandpierre Emiltől A csodafurulya is meghatározó volt, ez is népmese gyűjtemény. Aztán Benedek Elek, természetesen.

Sz. B.: Emlékszel arra, amikor a mese- vagy ifjúsági könyvek helyére bejöttek olyanok, amiket már felnőttek is olvasnak?

Cs. G.: Amikor már a levegőben volt az államosítás, és nem lehetett tudni, mikor kezdődik, de benne volt, hogy valami fontos változás lesz. Apám itt lakott alattunk, a gyógyszerár földszintjén, pont ez alatt, ott volt az inspekciós szoba. Berendezte magának, ott voltak a dolgai. Gyűjteménye volt, ugye vadászott is, bár annyira nem szeretett vadászni, mint a nagyapám. Én meg maximum legyekre vadászom. És apám akkor elkezdte szép lassan fölhordani a padlásra a könyveket. Mászt nem nagyon vitt föl. Ezeket én már csak később találtam meg a padláson. Képzeld csak el, hogy fönt van egy szekrény, tizenhat éves vagy, és egyszer csak kinyitod, és ott vannak ezek a könyvek. Tudtam én, hogy vannak, de annyira sosem érdekelték. Elkezdtem tételesen nézegetni őket, és jobbnál jobb dolgok kerültek elő, például különféle korabeli helybeli, vagy legalábbis keszthelyi, zalai, Sümeg környéki kalendáriumok, ezek-azok, és ezekben állati jó írások is voltak. Olyanok, mint amit Pelczék csinálnak mostanában. Voltak benne közérdekű információk például a vásárokról, ezek annyira nem érdekelték, de amiket Darnay Kálmán meg mások írtak, azok mindig jók voltak. És igen, érdekes volt azzal találkozni, hogy van, volt olyan elődöm, akinek a neve már megjelent itt korábban, nyomtatásban. Volt egy lécekkal, fémhálóval teljesen elrekesztelt része a padlásnak. A nagybátyám, Cséby Zoltán korábban ott tartotta a galambjait. Volt ott egy kis lyuk, azon ki-be járkáltak kedvükre. Amikor én tizenhat voltam, mindenféle régi dolog vette át a galambok helyét. Voltak rajzok, grafikák, amiket szintén apám vitt fel, mert a lakásban nem fértek már el. Volt a lenti üzlethelyiségben egy nagyon nagy polcrendszer, ezen mindenféle régi patikai szerkezet állt. Lombik, ez-az, minden, amit el tudsz képzelni. Ezt sikeresen szétverték, amikor felújították a házat. Elég sok minden eltűnt. A patikát is felújították meg a házat is, a lakást kettéválasztották. Eltűnt egy barokk bronzmozsár is, Isten tudja, hol van. Itt állt a lépcsőházban, volt vagy ötven centis, nagyon szép barokkos minta volt rajta. Sajnos nem került a múzeumba, úgyhogy valaki vagy a MÉH-be vitte, vagy elvitte haza, és virágokat tart benne. Ami megmaradt, azt az ember őrzi, ha van rá lehetőség. Szerencsém volt, hogy néhány dolgot ki tudtam menteni a szemétből. Szóval széjjelverték ezt az 1890-es években berendezett patikát, mert már nem számított modernnek a vörösfenyő bútoraival.

Sz. B.: Ez már a hatvanas években történt?

Cs. G.: Igen. Egy nagy konténert állítottak le a ház elé, és ami nem kellett, azt beledobálták. Este én meg kimentem, és kiválogattam, ami még nem tört össze. Így került hozzám például egy olyan, több mint valószínű, hogy olyan gyógyszerári fatégely, ami még biztos, hogy a régi ferencrendi patikából való, a főtérről.

Sz. B.: Az jó, amikor a patikátok kincseit vissza kell lopkodni a szemétből, és elrejtteni a padláson.

Cs. G.: Most meg már semmi sincs a padláson, az már a BENU-é.

Sz. B.: Eladta nekik a család?

Cs. G.: Nem. Államosították ugye a házat, mi a lakásnak ezt a részét visszavásároltuk, a szomszédasszony azt a részt visszavásárolta, a padlás meg az alsó rész, az üzlet pedig még mindig a BENU gyógyszerár-láncé. Most épp a Vodafone-nak adja ki bérbe.

Sz. B.: Nem lehetett volna visszaszerezni?

Cs. G.: Csak ha megvesszük. De kárpótlási jegyet kaptunk érte.

Sz. B.: Biztos sokra mentetek vele.

Cs. G.: Semmire nem mentünk vele. A kárpótlási jegyeket is felhasználva szeretttük volna visszavenni a lakást. De aki kárpótlási jegyért megvette a patikát az államtól, az már nyilván nem akarta eladni ugyanúgy kárpótlási jegyért.

Sz. B.: Örült, hogy megszabadult tőle.

Cs. G.: Nyilván nem volt hülye. 1957-ben, amikor apám meghalt, kezdték el ezt, hogy nekünk túl nagy ez a lakást, úgyhogy ketté kéne választani. A másik részből egy szolgálati lakást alakítottak ki, gyógyszerészek laktak itt. Végül is azt kell mondanom, hogy folyamatosan rendes emberek voltak a szomszédaink. Ez a lakás azért ilyen zsúfolt, mert amik ott voltak, bútorok, és befértek, idehoztuk. Amit pedig nem lehetett idezsúfolni, azt... volt itt a Szalasztó utcában egy kárposztos bácsi, annak volt kapubejárata, oda betettük, hátha valaki megveszi őket. És ott szép lassan tönkrementek, mert senki nem vett semmit. Volt köztük biedermeier is, de hát ki a fene akart a hatvanas években ilyet venni?

Sz. B.: A családdal mi történt?

Cs. G.: Anyám korábban a háztartást vezette, de aztán a patikában adtak neki egy pénztárosi állást. Onnan is ment nyugdíjba.

Sz. B.: Keserű ember lett?

Cs. G.: Nem. Inkább olyan hőzöngő lett, tudod? Volt korábban Keszthelyen egy nyilas testvér, aki kicsit sántított, és bottal járt, méghozzá az utca közepén, nyilas egyenruhában, és mindig olyan megvetően nézett az itteni lengyelekre. Amikor aztán a háború után anyám visszajött Varsóból, hogy megtalálja apámat, összetalálkozott vele, és ez a férfi rettenetesen megijedt, hogy Jézusmária, itt van ez a lengyel nő, és az engem be fog itt árulni. De nem, anyám egyáltalán nem volt olyan. Nekem elmesélte, aztán ennyi. A világháborúban teljesen kibombázták őket a lakásból. Az édesapját lelőtték, a testvérét szintén megölték a németek. A pénzügyminisztériumban dolgozott, idemenekült az édesanyjával együtt, majd itt is maradtak, mert itt végül is rátalált egy nagyon jó házasságra, és ennek a rövid ideje alatt annak ellenére, hogy voltak gondok, nagyon szerették egymást, és kiegyensúlyozott életet éltek. Amikor apám haldokolt, azt mondta a testvéreinek, hogy szeressétek Halinát, mert nagyon jó volt hozzám.